

Aarhus School of Architecture // Design School Kolding // Royal Danish Academy

Passig-/rosetdrejning

Erckrath, Josephine; Brunne, Ulf ; Botfeldt, Knud Bo

Publication date:
2016

Document Version:
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Erckrath, J., Brunne, U., & Botfeldt, K. B. (2016). Passig-/rosetdrejning: 1600-tallets drejehåndværk i et håndværkshistorisk perspektiv. Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering. Kunstakademiets Konservatorskole.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Passig-/rosetdrejning

- 1600-tallets drejehåndværk i et håndværkshistorisk perspektiv

Bind I

Fotodokumentation Drejekammer Skokloster Slot

Josephine Erckrath, Ulf Brunne & Knud Bo Botfeldt
2016

Konservatorskolen

Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering

© Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for
Arkitektur, Design og Konservering
Design/Arkitekt/Konservatorskolen
og Josephine Erckrath, Ulf Brunne & Knud Bo Botfeldt

ISBN: 978-87-7830-388-2

Forfatter: Josephine Erckrath, Ulf Brunne & Knud Bo Botfeldt

Udgiver: Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler
for Arkitektur, Design og Konservering

PDF udgivet elektronisk 2016

Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for
Arkitektur, Design og Konservering
Konservatorskolen

Omslagsbilleder: Drejekammeret på Skokloster Slot under dokumentationsarbejde

Fotodokumentation

Skokloster Slots drejekammer rummer en enestående samling af drejehåndværksrelaterede objekter. Alle billeder er taget i drejekammeret på Skokloster Slot. Drejekammerets inventar er en samling af tre gennem tiderne sammenlagte drejekamre.

I forbindelse med opmålingsarbejdet blev der udført en billeddokumentation.

Billeddokumentation blev udført under følgende rammebetingelser:

- Genstandene til fotodokumentationen blev valgt efter relevans i forhold til specialet.
- Fotograferingen af genstandene er udført med et digitalt kamera (Panasonic DMC-FZ8, LUMIX) direkte på stedet.
- Alle væsentlige målestoksforhold fremgår af ”Bind II: Opmålingsdokumentation Drejekammer Skokloster Slot”, derfor afstås mere udelades øvrig dokumentation.
- Billedmaterialet er bearbejdet (finjusteret) i Adobe Photoshop CS5.
- Ukendt inventarnr. er markeret med et spørgsmålstegn (?).
- Ikke tilstedeværende inventarnr. er markeret med enkeltstreg (-).

Dokumentationen (fotograferingen) er udført af Josephine Erckrath under flere ophold på Skokloster Slot i tidsrummet maj - okt. 2012.

Billederne forklares med en kortere billedtekst. I nogle tilfælde understreges de beskrevne dele i billedet ved hjælp af indsatte pilemarkeringer.

Indholdsfortegnelse

1	DREJEKAMMER SKOKLOSTER SLOT (SELVE RUMMET)	11
2	DRIVHJUL	12
3	ROSETDREJEBÆNK CARL GUSTAF WRANGEL	13
4	ROSET-/SPIRALDREJEBÆNK NILS BRAHE	16
5	SPINDELDOK NR. 3952.....	27
6	SPINDELDOK UDFØRT I TRÆ	30
7	PINOLDOK:	31
8	BAGERSTE SPINDELDOK	32
9	BAGERSTE SPINDELDOK (STATIV)	33
10	SPINDLER, DIVERSE TILBEHØR TIL SPINDLER	34
11	TRÆROSETTER.....	40
12	METALROSETTER.....	43
13	ANLÆG NR. 3943	51
14	SPÆNSKRUE TIL ANLÆG	56
15	ANLÆG NR. 3946	57
16	ANLÆG NR. 3925	57
17	ANLÆG NR. 3947	60
18	GEVINDSKÆR	63
19	FIRKANTNØGLE/SEKSKANTNØGLE	65
20	DIVERSE TILBEHØR/LØSE DELE	66
21	REMSKIVE/TAPESKIVE	69
22	HÅNDVÆRKTØJ	73

Billedfortegnelse

Fig. 1: Drejekammer, Skokloster Slot.....	11
Fig. 2: Drejekammer, Skokloster Slot.....	11
Fig. 3: Drejekammer, Skokloster Slot.....	11
Fig. 4: Drivhjul til at drive drejebænkene	12
Fig. 5: Drivhjul, detalje	12
Fig. 6: Drivhjul, detalje håndsving/krumtap	12
Fig. 7: Rosetdrejebænk af Carl Gustaf Wrangel med stativ, anlæg og pinoldok	13
Fig. 8: Rosetdrejebænk af Carl Gustaf Wrangel, bagerste spindeldok, spindeldok.....	13
Fig. 9: Spindeldokken nr. 3923 (Carl Gustaf Wrangel)	14
Fig. 10: Spindeldokken nr. 3923 (Carl Gustaf Wrangel)	14
Fig. 11: Spindeldokken nr. 3923 (Carl Gustaf Wrangel).....	14
Fig. 12: Spindeldokken nr. 3923, roset (Carl Gustaf Wrangel).....	15
Fig. 13: Træpatron som fungerer som medbringer (Carl Gustaf Wrangel).....	15
Fig. 14: Stativ, bagerste spindeldok, holder med tilbehør (Carl Gustaf Wrangel)	15
Fig. 15: Anlæg nr. 3943 med drejestål (Carl Gustaf Wrangel)	15
Fig. 16: Roset-/spiral drejebænk uden stativ; anlæg, pinoldok, ekstra spindeldok (Nils Brahe)	16
Fig. 17: Roset-/spiral drejebænk med manglende stativ (Nils Brahe)	16
Fig. 18: Spindeldok nr. 3942 (Nils Brahe).....	17
Fig. 19: Spindeldok nr. 3942 (Nils Brahe).....	18
Fig. 20: Spiralspindel, spiralholder nr. 3960, spindeldok nr. 3942 (Nils Brahe)	19
Fig. 21: Spiralordning nr. 3957, spindel element nr. 3938, nr. 3936, metalarm nr. 3958:1/2.....	19
Fig. 22: Spindeldok nr. 3942, spindel med monterede rosetter	20
Fig. 23: Spiralholder nr. 3960.....	20
Fig. 24: Aksel nr. 3935 med gevind og møtrik, bagerste spindeldok nr. 3944.....	20
Fig. 25: Spindel med spiralelement, set oppefra	21
Fig. 26: Spindel med spiralelement nr. 3957 (med åben spiralordning).....	21
Fig. 27: Aksel nr. 3935 (afmonteret) med samtlige løse dele	21
Fig. 28: Spindel med spiralelement nr. 3957 (detalje, med åben spiralordning).....	22
Fig. 29: Spiralelement nr. 3957 (uden aksel)	22
Fig. 30: Spindel med spiralelement nr. 3957, metalarme nr. 3958:1/2.....	23
Fig. 31: Spindel med spiralelement nr. 3957 (detalje).....	23
Fig. 32: Træroset nr. 4039, pockenholz	24
Fig. 33: Træroset nr. 4039, pockenholz	24
Fig. 34: Aksel nr. 3935 med påmonterede markerede rosetter	24
Fig. 35: Aksel nr. 3935 med spindel hoved	25
Fig. 36: Spindel hoved nr. 3935 med indvendig gevind (monteret i spindelbrille).....	25
Fig. 37: Remskive (tapskive) nr. 3935 i masurbirk	26
Fig. 38: Remskive (tapskive) nr. 3935 i masurbirk	26
Fig. 39: Aksel nr. 3935 med møtrik, remskive (tapskive) nr. 3935 i masurbirk.....	26
Fig. 40: Spindeldok nr. 3952	27
Fig. 41: Spindeldok nr. 3952	28
Fig. 42: Spindeldok nr. 3952, set ovenfra	28
Fig. 43: Spindeldok nr. 3952 med åben spindelbrille.....	29
Fig. 44: Spindeldok nr. 3952 med holder til aftasteren (detalje).....	29
Fig. 45: Spindeldok nr. 3952 set fra siden	29

Fig. 46: Spindeldok nr. 3952, set fra siden.....	29
Fig. 47: Spindeldok nr. ? i træ (mange brugsspor, tilhører et andet drejbænkssystem).....	30
Fig. 48: Pinoldok nr. 3924.....	31
Fig. 49: Pinoldok nr. 3924.....	31
Fig. 50: Bagerste spindeldok nr. 3944.....	32
Fig. 51: Bagerste spindeldok nr. 3944.....	32
Fig. 52: Bagerste spindeldok nr. 3944.....	32
Fig. 53: Bagerste spindeldok (stativ) nr. ?.....	33
Fig. 54: Bagerste spindeldok (stativ) nr. ?.....	33
Fig. 55: Spindler (nedefra): nr. 7537, nr. 3927, nr. 3948.....	34
Fig. 56: Spindelhoved nr. 3948 med rosetter og gevindelement.....	34
Fig. 57: Spindelhoved nr. 3927 med rosetter.....	34
Fig. 58: Spindelhoved nr. 7537, enkel jernmodel (tilhører et andet drejbænkssystem).....	34
Fig. 59: Aksel med møtrik, remskive nr. 3948.....	35
Fig. 60: Aksel med tilhørende spindelement.....	35
Fig. 61: Spindel nr. 3953, spindelement nr. 3954, remskive nr. 3953.....	36
Fig. 62: Remskive nr. 3953, træroset nr. ?.....	36
Fig. 63: Remskive nr. 3953, spindel nr. 3953, spindelement nr. 3954.....	37
Fig. 64: Spindelement (med fire forskellige gevindstørrelser) nr. 3929, spindelement (spiral) nr. 3928.....	37
Fig. 65: Spindelementer, nr. 2927 (enkelt), nr. 2928 (spiral), nr. 2929 (gevind).....	38
Fig. 66: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930.....	38
Fig. 67: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930.....	38
Fig. 68: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930.....	39
Fig. 69: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930.....	39
Fig. 70: Rosetter (f.v.) i pockenholz nr. 4041, nr. 4042, nr. 4043, lyst træ nr. ?.....	40
Fig. 71: Roset i pockenholz nr. 4041.....	40
Fig. 72: Roset i pockenholz nr. 4041, detalje.....	41
Fig. 73: Roset i taks nr. 4058.....	41
Fig. 74: Roset i taks, nr. 4058.....	42
Fig. 75: Roset i taks, nr. 4058.....	42
Fig. 76: Træroset i frugttræ nr. ? sekskantet midterhul.....	42
Fig. 77: Træroset i frugttræ nr. ? Bagsiden med stempel.....	42
Fig. 78: Træroset nr. 4037, med benindlæg.....	42
Fig. 79: Metalrosetter.....	43
Fig. 80: Metalrosetter nr. 4015, nr. 4016, nr. 4014, nr. 4020, nr. 4018, nr. 4019.....	44
Fig. 81: Metalrosetter nr. 4024, nr. 4022, nr. 4023, nr. 4021, nr. 4013, nr. 4012.....	45
Fig. 82: Metalrosetter nr. 4027, nr. 4032, nr. 4037, nr. 4038, nr. 4031, nr. 4026.....	46
Fig. 83: Metalrosetter nr. 4036, nr. 4035, nr. 4034, nr. 4033, nr. 4030, nr. 4029, nr. 4028, nr. 4025.....	47
Fig. 84: Metalrosetter: kompatible sæt til mønsterlægning, nr.4012/4013; nr.4021/4023; nr.4022/4024.....	48
Fig. 85: Metalroset nr. 3932, med konstruktionsmarkeringer.....	48
Fig. 86: Metalrosetter nr. 4021, nr. 4017 (detalje), med konstruktionsmarkeringer.....	48
Fig. 87: Metalrosetter nr. 3934, nr. 3933; sæt til "pilefletmønster".....	49
Fig. 88: Metalrosetter nr. 3933/3934; sæt til "pilefletmønster".....	49
Fig. 89: Metalrosetter nr.4033/4029; sæt.....	50
Fig. 90: Metalrosetter, sæt.....	50
Fig. 91: Metalrosetter nr. 4018, nr. 4015, detalje: ridespor efter konstruering af mønstre.....	50
Fig. 92: Anlæg nr. 3943 på stativet (placering: drejbænk Carl Gustaf Wrangel).....	51

Fig. 93: Anlæg nr. 3943 med mekanisk højdejustering.....	51
Fig. 94: Anlæg nr.3943	52
Fig. 95: Anlæg nr. 3943	52
Fig. 96: Anlæg nr. 3943	53
Fig. 97: Anlæg nr. 3943	53
Fig. 98: Anlæg (detalje) nr. 3943, firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering.....	54
Fig. 99: Anlæg (detalje) nr. 3943, firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering.....	54
Fig. 100: Anlæg nr. 3943, detalje	54
Fig. 101: Anlæg nr. 3943, detalje, indvendig tandhjul-/ tandstangsmekanisme til højdejustering.....	55
Fig. 102: Anlæg nr. 3943, detalje, fikseringsskrue	55
Fig. 103: Firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering	55
Fig. 104:Firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering.....	55
Fig. 105: Anlæg nr.3943, metalarm (detalje) til fastspænding af drejestålet nr. 3943.....	55
Fig. 106: Spændskruer (anlæg) nr. 7574, med træklods, møtrik	56
Fig. 107: Spændskruer (anlæg) nr. 7574, med træklods, møtrik	56
Fig. 108: Spændskruer (anlæg) nr. 7575	56
Fig. 109: Anlæg nr. 3946 med kile til højdejustering	57
Fig. 110: Anlæg nr. 3925	57
Fig. 111: Anlæg nr. 3925	58
Fig. 112: Anlæg nr. 3925	58
Fig. 113: Anlæg nr. 3925	59
Fig. 114: Anlæg nr. 3925	59
Fig. 115: Anlæg nr. 3947 med kilehul til højdejustering	60
Fig. 116: Anlæg nr. 3947	60
Fig. 117: Anlæg nr. 3947	61
Fig. 118: Anlæg nr. 3947	61
Fig. 119: Anlæg nr. 3947	62
Fig. 120: Anlæg nr. 3947, detalje med spændanordning.....	62
Fig. 121: Anlæg nr. 3947, detalje	62
Fig. 122: Anlæg nr. 3947 (detalje).....	63
Fig. 123: Gevindskær, forskellige modeller (f.v.), nr. ?, nr. 5145, nr. 5144, nr. ?, nr. 5140	63
Fig. 124: Gevindskær nr. 5140, træpatron nr. 4098 med samme gevindstørrelse.....	64
Fig. 125: Gevindskær nr. 5140	64
Fig. 126: Gevindskær nr. 5140	64
Fig. 127: Gevindskær nr. 5140, træpatron nr. 4098 med samme gevindstørrelse.....	64
Fig. 128: Firkantnøgle/sekskantnøgle, nr. 3994, nr. 3993, nr. 9898, nr. –.....	65
Fig. 129: Sekskantnøgle nr. –	65
Fig. 130: Sekskantnøgle nr. -.....	65
Fig. 131: Spindelbrille (tilbehør) nr. 3055	66
Fig. 132: Spindelbrille (tilbehør) nr. 3055	66
Fig. 133: Tilbehør metalarm, nr. 3983	66
Fig. 134: Tilbehør metalarm, nr. 3983	66
Fig. 135: Diverse tilbehør, nr. 3985, nr. 3986	67
Fig. 136: Diverse tilbehør, nr. 3985, nr. 3986	67
Fig. 137: Diverse tilbehør, holder til benaftaster nr. 3984, fjeder nr. 3987, benaftaster nr. 4130.....	68
Fig. 138: Diverse tilbehør, holder til benaftaster nr. 3984, fjeder nr. 3987, benaftaster nr. 4130.....	68
Fig. 139: Remskive/tapeskive nr. 4010, masurbirk.....	69

Fig. 140: Remskive/tapeskive nr. 4010, masurbirk	69
Fig. 141: Remskive nr. 4010, detalje	70
Fig. 142: Remskive nr. 4009, sekskantet midterhul, frugttræ	70
Fig. 143: Æske med diverse tilbehør til drejbænken (Carl Gustaf Wrangel)	71
Fig. 144: Tilbehør, bl.a. nr. 4137, nr. 4135, nr. 4129, nr. 4136:1, nr. 4131	71
Fig. 145: Tilbehør, bl.a. nr. 4137, nr. 4135, nr. 4129, nr. 4136:1, nr. 4131	71
Fig. 146: Beholder til fedtstof nr. 3776	72
Fig. 147: Beholder til fedtstof nr. 3777	72
Fig. 148: Beholder til fedtstof nr. 3776	72
Fig. 149: Drejejern, (udsnit af vægpanelerne i drejekammeret)	73
Fig. 150: Drejejern, detalje vægpanelerne	74
Fig. 151: Drejejern, (udsnit af vægpanelerne i drejekammeret)	74
Fig. 152: Drejejern, detalje vægpanel	74
Fig. 153: Drejejern nr. ?, til skæring af indvendig og udvendig gevind	75
Fig. 154: Drejejern nr. 4462, til skæring af profil (profiljern)	75
Fig. 155: Drejejern nr. ?, detalje, til skæring af indvendig og udvendig gevind	75
Fig. 156: Drejejern nr. 4462, detalje, til skæring af profil (profiljern)	75
Fig. 157: Drejejern (oppefra ned): nr. ?, nr. 4668, nr. 4526, nr. 4964, nr. 4234, nr. 4255	76
Fig. 158: Rasper (oppefra ned): nr. 5126, nr. 5120, nålefiler: nr. ?, nr. 5114, nr. 5319	76
Fig. 159: Rasper (oppefra ned) nr. 5126, nr. 5120, detalje, håndhuggede tænder	76

1 Drejekammer Skokloster Slot (selve rummet)

Fig. 1: Drejekammer, Skokloster Slot
Drejekammer med drivhjul placeret i midten af rummet, opstilling 2012

Fig. 2: Drejekammer, Skokloster Slot
Drejekammer med drivhjul placeret i midten af rummet, opstilling 2012

Fig. 3: Drejekammer, Skokloster Slot
Drivhjul koblet til den wrangelske drejebænk, som er dateret til 1671–1672. I baggrunden panelerne med de forskellige drejere.

2 Drivhjul

Fig. 4: Drivhjul til at drive drejebænkene

På grund af dennes store diameter på 1510mm og de meget mindre remskiver på drejebænkens spindler opnås en høj omsætning, sådan at der kan opnås en relativ høj omdrejningshastighed.

Fig. 5: Drivhjul, detalje

Drivhjulet kan flyttes rundt i rummet, og dermed kobles til flere andre drejebænke på stedet.

Fig. 6: Drivhjul, detalje håndsving/krumtap

Drivhjulet betjenes af en hjælper, som betjener håndsvinget. Anvendelsesspor viser sig som sort forurening under lejret efter rester af smørestoffer.

3 Rosetdrejebænk Carl Gustaf Wrangel

Fig. 7: Rosetdrejebænk af Carl Gustaf Wrangel med stativ, anlæg og pinoldok

Carl Gustaf Wrangels rosetdrejebænk er dateret til 1671-1672 og udført af smeden Johan Kesemacher. Den er placeret under vinduet for at opnå bedst mulig belysning ved arbejdet. Drejebænken består af et kraftigt stativ, hvor en af stolperne er udformet som bagerste spindeldok. På den anden side bæres spindelen af en spindeldok med brille. Brillen kan udøve en pendulagtig bevægelse i spindelens tværretning.

Fig. 8: Rosetdrejebænk af Carl Gustaf Wrangel, bagerste spindeldok, spindeldok

Rosetdrejebænken er brugsklar med tilkoblet drivrem. Den bagerste spindeldok viser brugsspor efter smørelse med fedtstoffer, der hvor spindelen løber i en benfatning. Også stativet fremviser misfarvning efter anvendelse.

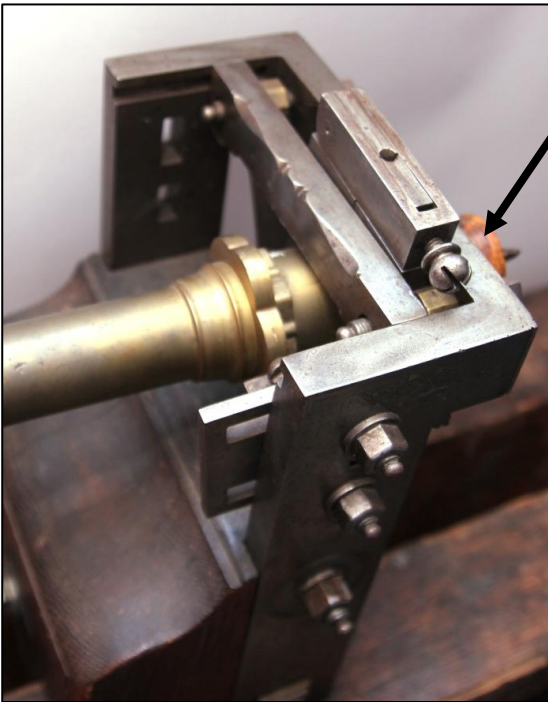

Fig. 9: Spindeldokken nr. 3923 (Carl Gustaf Wrangel)
 Spindeldokken ses skråt ovenfra. Brillen har en åbningsmekanisme. Den tilhørende rigel låses med en skrue (se pil). Fedtstof til lejret tilføres gennem et lille hul i toppen.

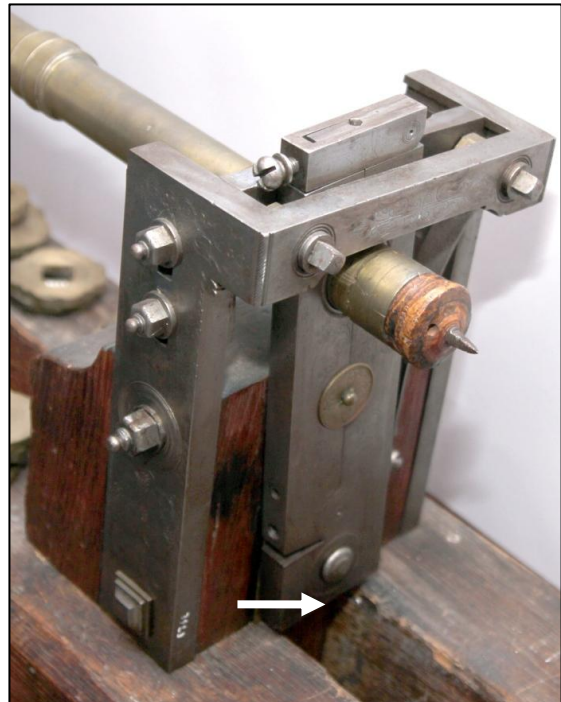

Fig. 10: Spindeldokken nr. 3923 (Carl Gustaf Wrangel)
 Brillen kan udføre en pendulbevægelse. Rotationscentrum er en bolt (se pil), som forbinder brillen og spindeldokken.

Fig. 11: Spindeldokken nr. 3923 (Carl Gustaf Wrangel)
 Drejebænken kan anvendes til enkel frihåndsdrejning. Brillen kan ved denne funktion centreres og låses fast med to skruer, som er placeret på fronten af spindeldokken (se pil). Selve spindeldokken og brillen er graveret med rig ornamentik.

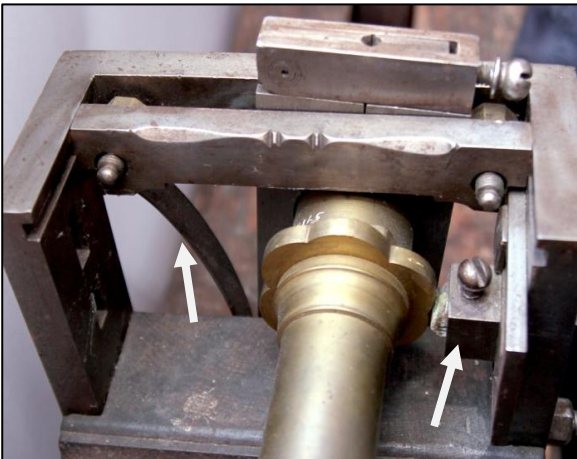

Fig. 12: Spindeldokken nr. 3923, roset (Carl Gustaf Wrangel)

Spindeldokken set bagfra. Rosetten, som er monteret på spindelen, presser ved hjælp af en hærde metal fjeder (se pil) mod en benaftaster (se pil), som sidder fast i en holder.

Fig. 13: Træpatron som fungerer som medbringer (Carl Gustaf Wrangel)

Med et træskåret gevind monteres en patron i spindelens fatning. Denne patron anvendes som medbringer.

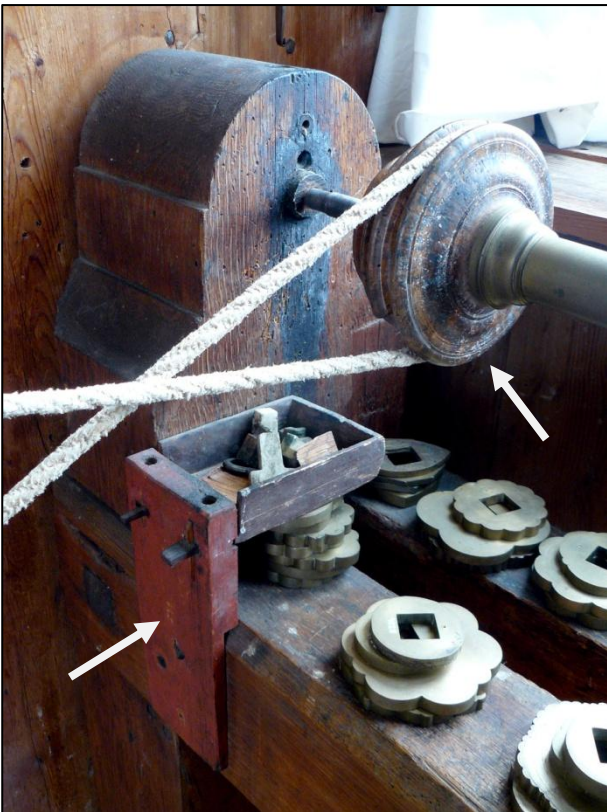

Fig. 14: Stativ, bagerste spindeldok, holder med tilbehør (Carl Gustaf Wrangel)

I en lille æske opbevares forskelligt udformede benaftastere (se pil). Remskiven (se pil) er udført som trapeskive med to forskellige trin. Remmen, her et reb, formet i et 8-tal.

Fig. 15: Anlæg nr. 3943 med drejestål (Carl Gustaf Wrangel)

Anlæg til fiksering af drejestålet under ornamentdrejningen. Det kan højdejusteres. Selve anlægget er graveret med ornamentik.

4 Roset-/spiraldrejbænk Nils Brahe

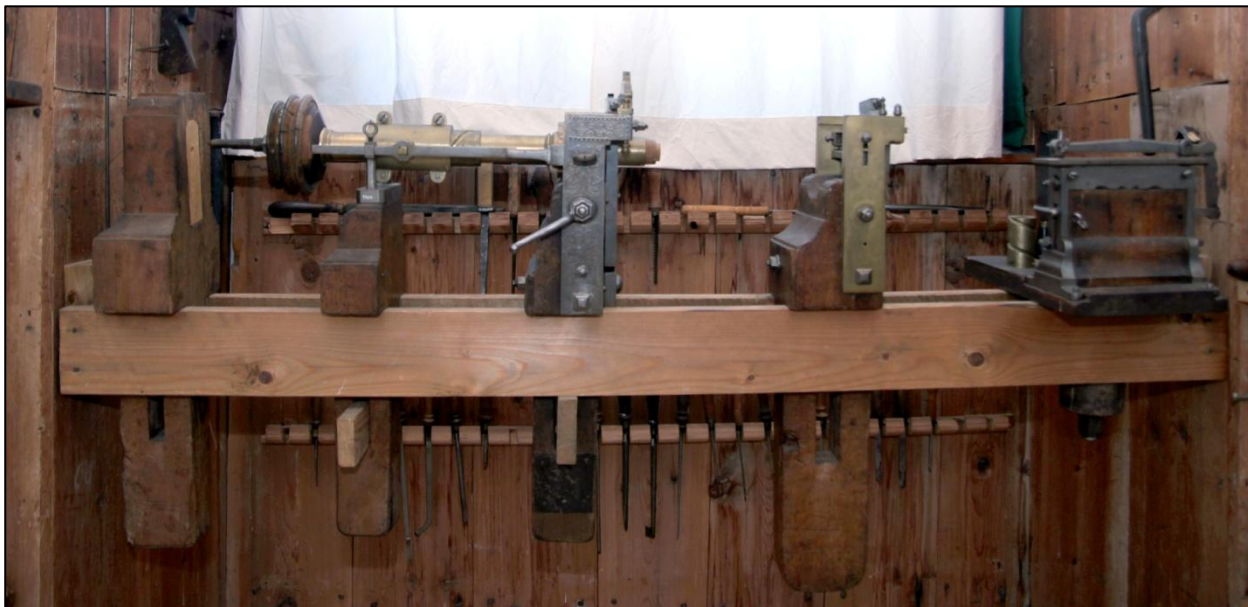

Fig. 16: Roset-/spiraldrejbænk uden stativ; anlæg, pinoldok, ekstra spindeldok (Nils Brahe)

Nils Brahes roset- og spiraldrejbænk er dateret til 1671 og udført af smeden Johan Kesemacher. I drejekammeret præsenteres drejbænken placeret på to bjælker, da underkonstruktionen mangler. I opbygningen ligner nogle af delene meget en drejbænk af Carl Gustaf Wrangel. Kompatibiliteten af maskindele kan bekræftes. Drejbænken kan anvendes til enkelt frihåndsdrejning, passig- og rosettdrejning.

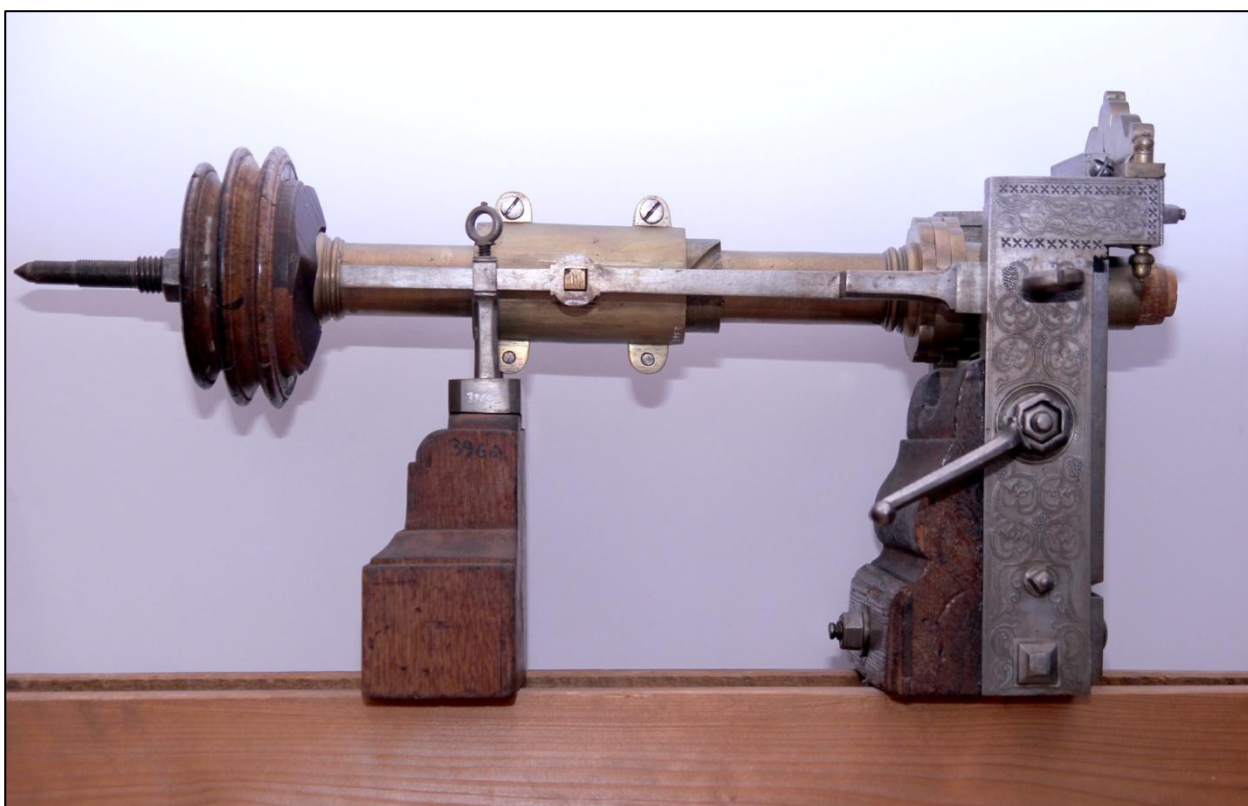

Fig. 17: Roset-/spiraldrejbænk med manglende stativ (Nils Brahe)

Spindeldokken med påsat sekskantnøgle. På spindelen er en spiralanordning monteret. Remskiven er udformet som trappeskive.

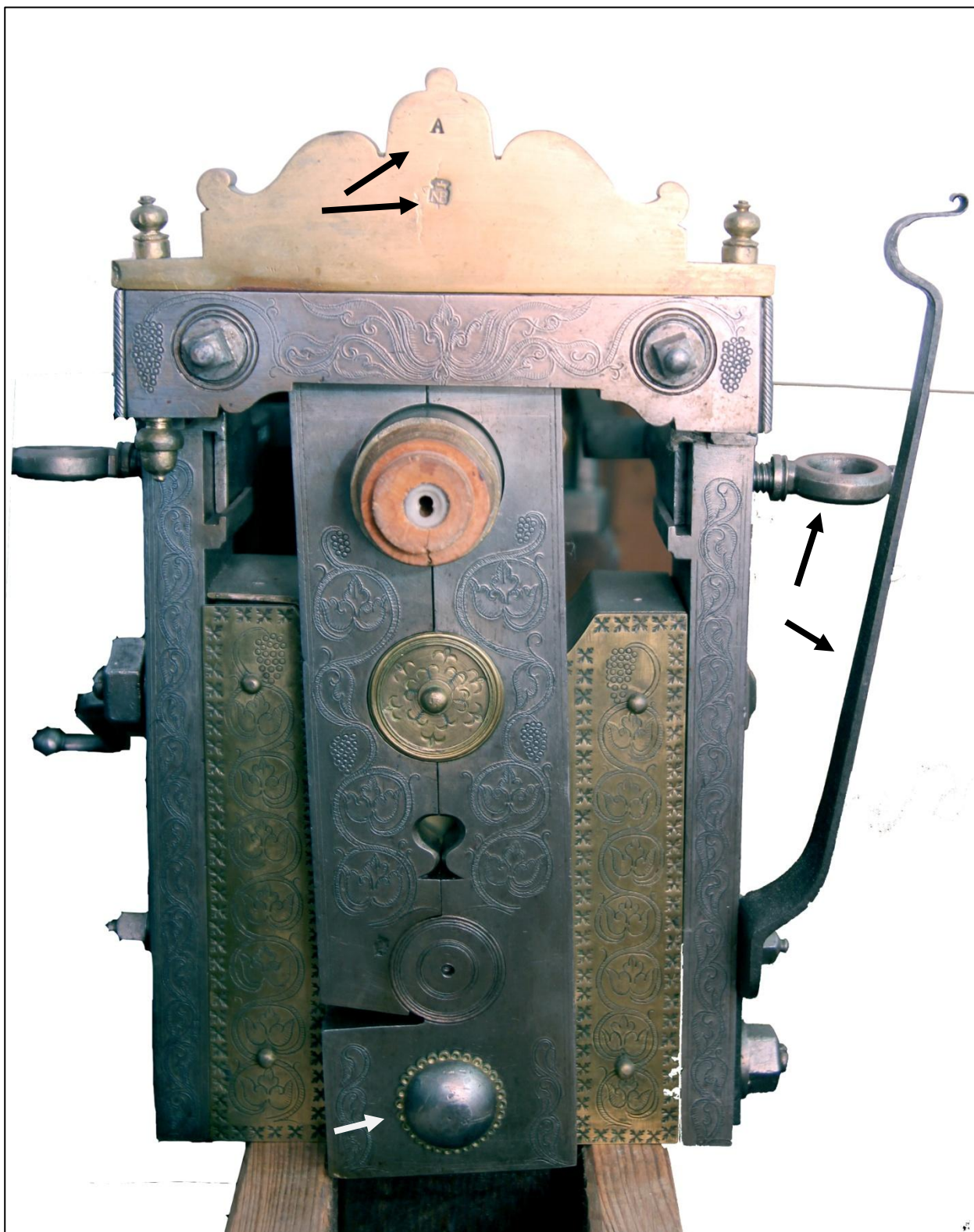

Fig. 18: Spindeldok nr. 3942 (Nils Brahe)

Spindeldokken set forfra. Spindeldokken er i messingkronen stemplet med "A" og "NB" med krone ovenpå (se pil). Både spindeldokken og brillen er rigt udsmykket (graveringer og punslinger). På venstre side er en fjeder monteret (se pil). To ringformede skruer på begge sider spænder holderen til aftasteren, som kan flyttes i en indvendig not. En udsmykket bolt fikserer brillen i spindeldokken (se pil).

Fig. 19: Spindeldok nr. 3942 (Nils Brahe)

Spindeldokken set fra siden. Spindeldokken er rigt udsmykket (graveringer og punslinger) og udført med tidligt eksempel på sekskantskrue. Sidearmen med tilhørende spiralanordning er monteret i samme not, hvor aftasteren fikseres (se pil).

Fig. 20: Spiralspindel, spiralholder nr. 3960, spindeldok nr. 3942 (Nils Brahe)
 Spiralholderen placerer spindelen i en vandret position. Passigbevægelsen udløses af en bøsning med indvendig spiralvulst (se pil), der under rotationen tvinger spindelen i en sidebevægelse.

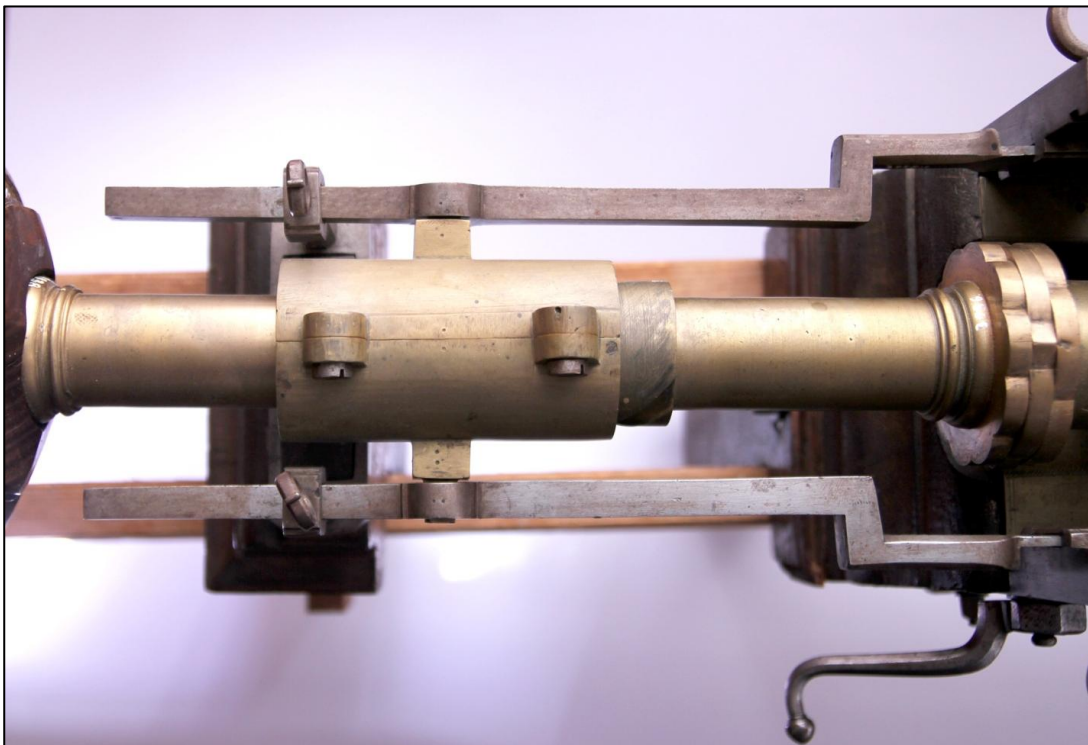

Fig. 21: Spiralanordning nr. 3957, spindelement nr. 3938, nr. 3936, metalarm nr. 3958:1/2
 Spindel med spiralanordningen set oppefra.

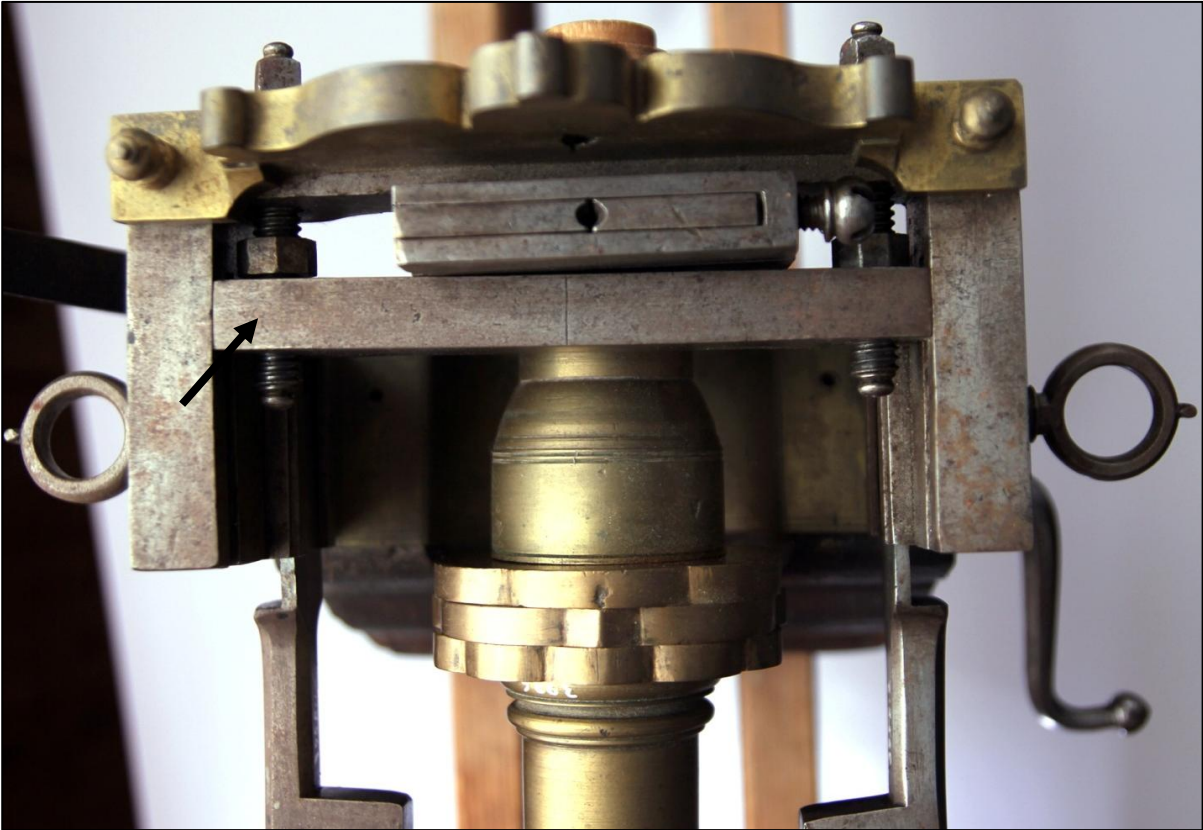

Fig. 22: Spindeldok nr. 3942, spindel med monterede rosetter

Spindeldokken set ovenfra. Opbygning og styring af brillen i selve dokken kan sammenlignes med den wrangelske drejbænk. Brillen løber i en firkantet åbning, som kan reguleres med to skruer (se pil).

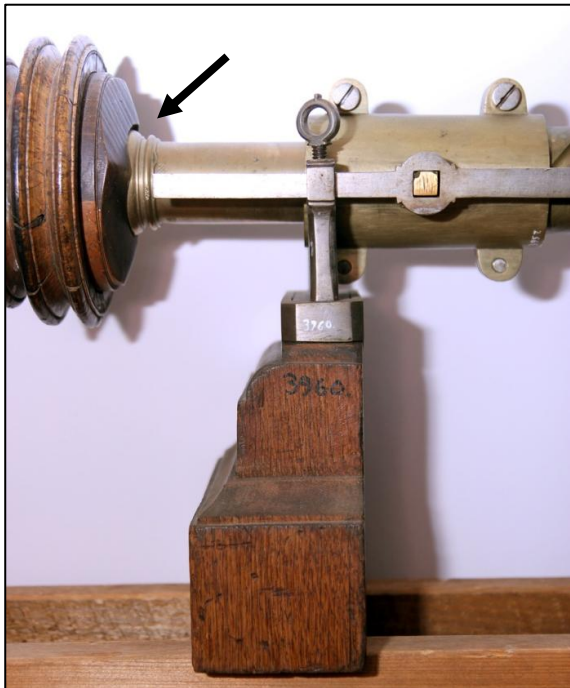

Fig. 23: Spiralholder nr. 3960

Spiralholderen set fra siden. Trærosetten, som er nedfældet i remskiven, anvendes ved passigdrejningen (se pil).

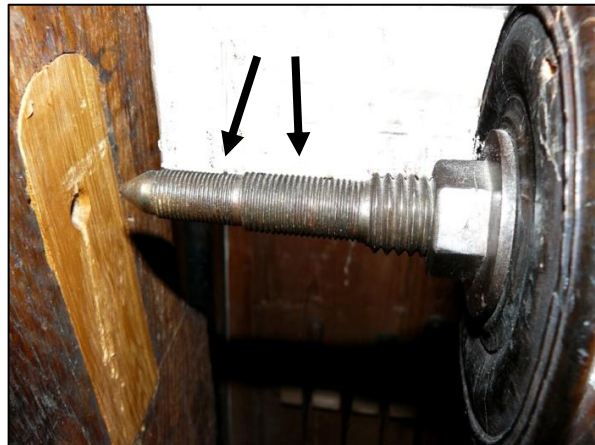

Fig. 24: Aksel nr. 3935 med gevind og møtrik, bagerste spindeldok nr. 3944

Akslens ene ende er udformet med en spids, som møder den bagerste spindeldok i en tilsvarende fordybning (senere tilkommet ved udskiftning). Spindelens forskellige dele spændes med en sekskantet møtrik på akslen. I akslens ender er to forskellige gevindstørrelser til gevindskæring (se pil).

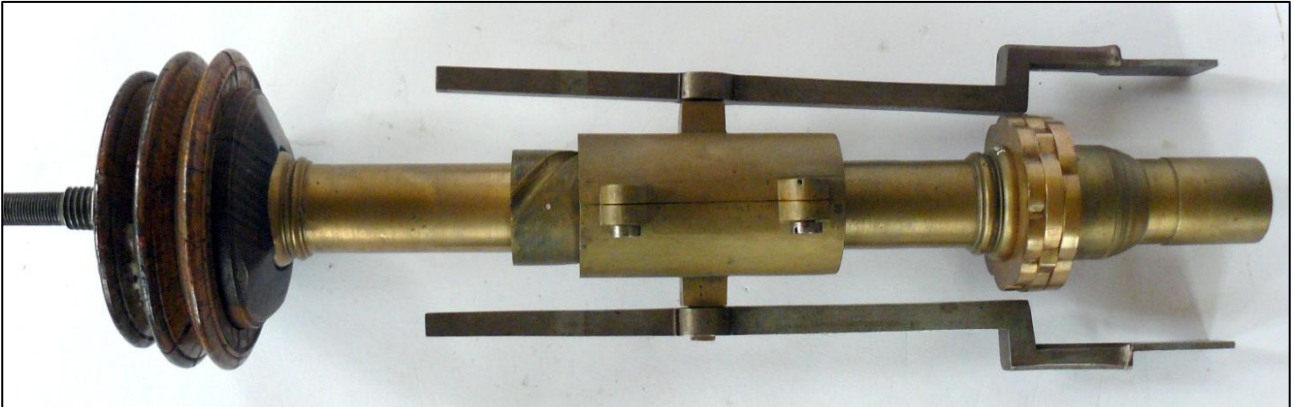

Fig. 25: Spindel med spiralelement, set oppefra

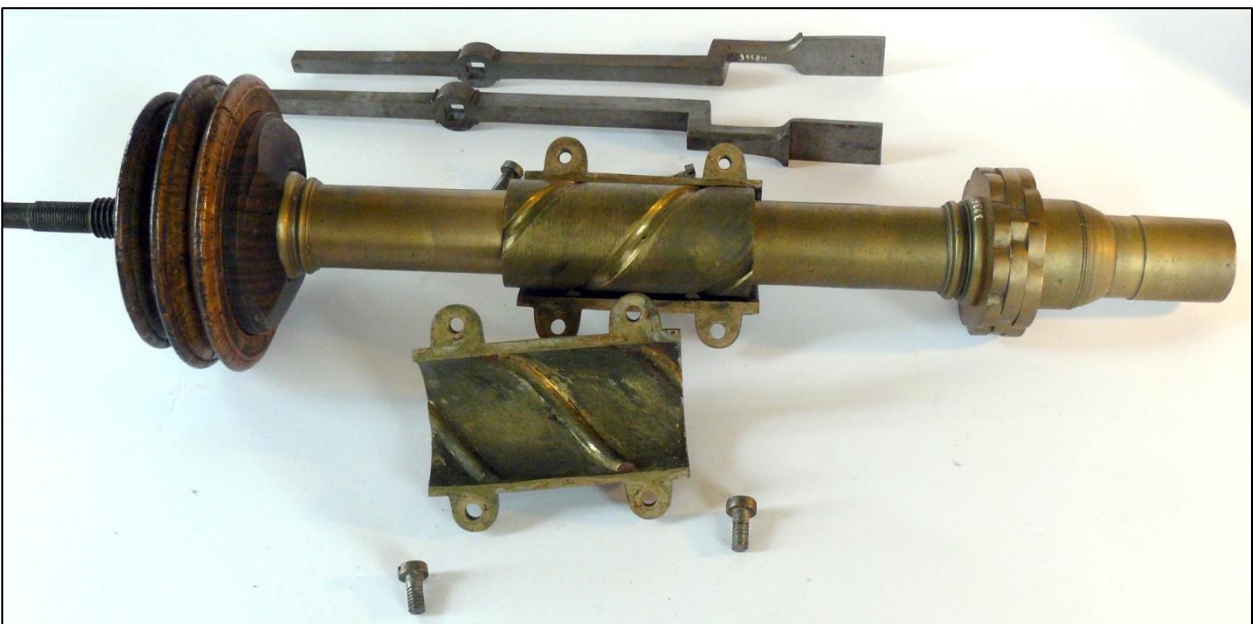

Fig. 26: Spindel med spiralelement nr. 3957 (med åben spiralanordning)

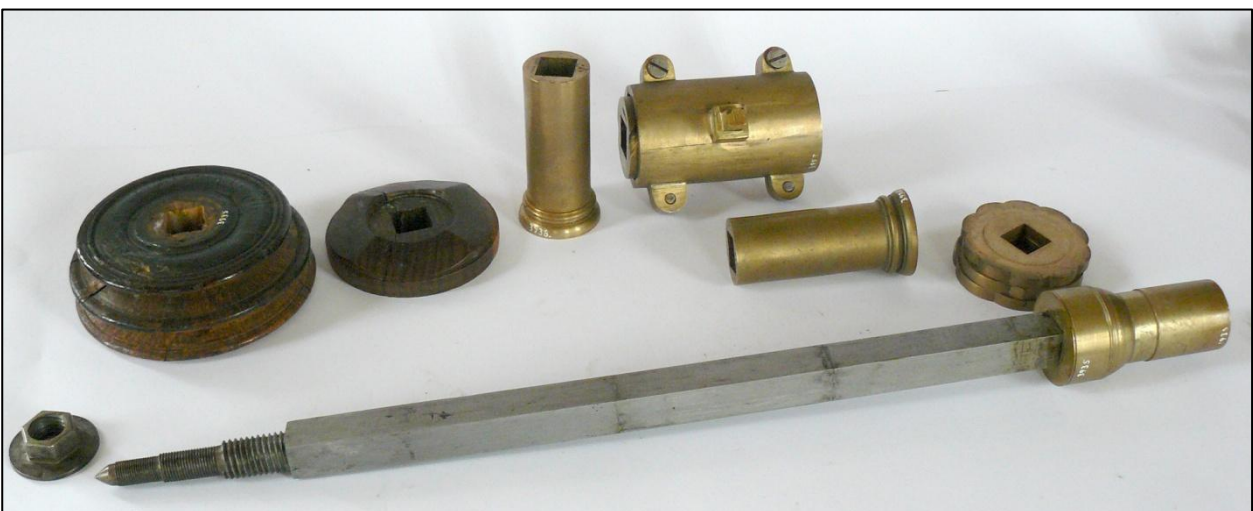

Fig. 27: Aksel nr. 3935 (afmonteret) med samtlige løse dele

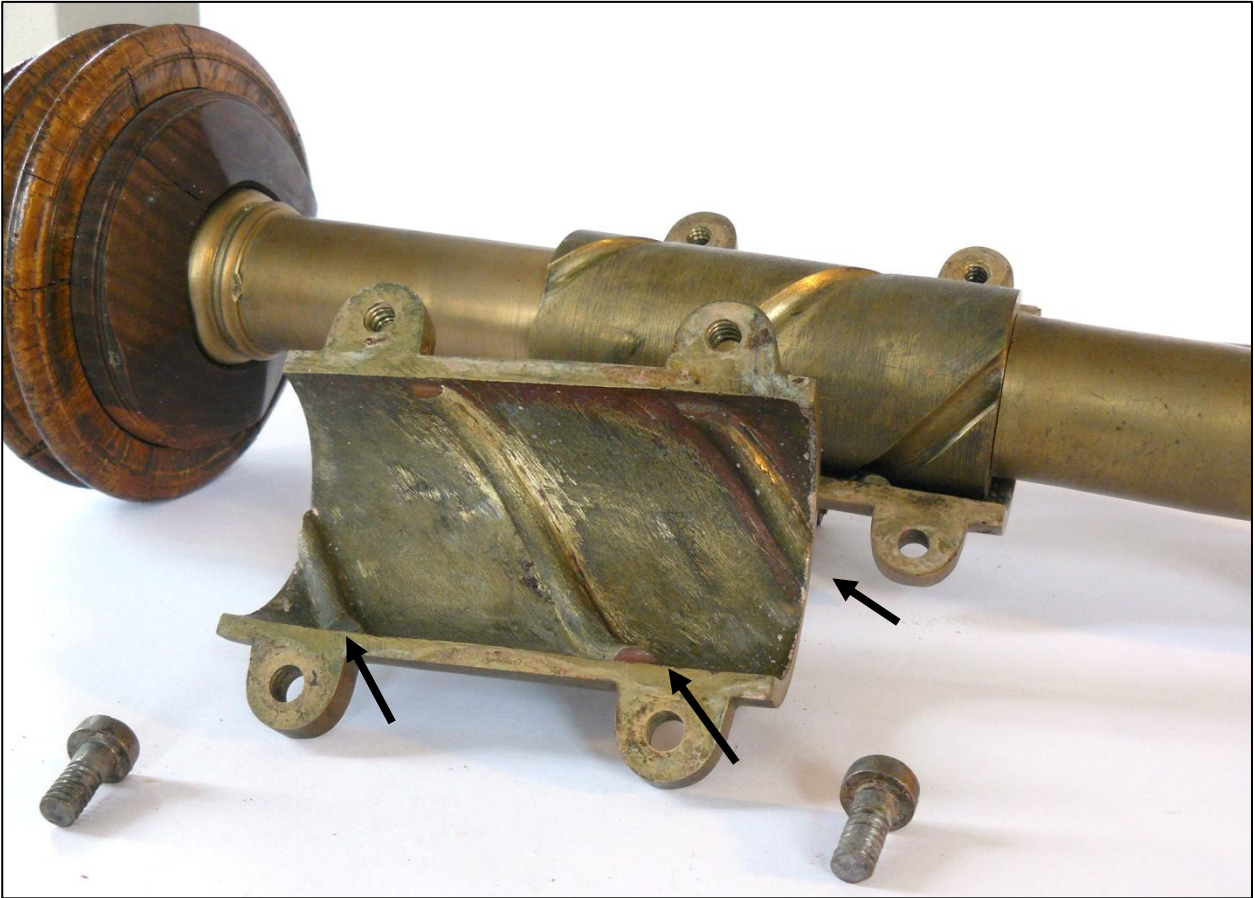

Fig. 28: Spindel med spiralelement nr. 3957 (detalje, med åben spiralanordning)
Spiralelementets bøsning med de indvendig liggende vulster (se pile).

Fig. 29: Spiralelement nr. 3957 (uden aksel)

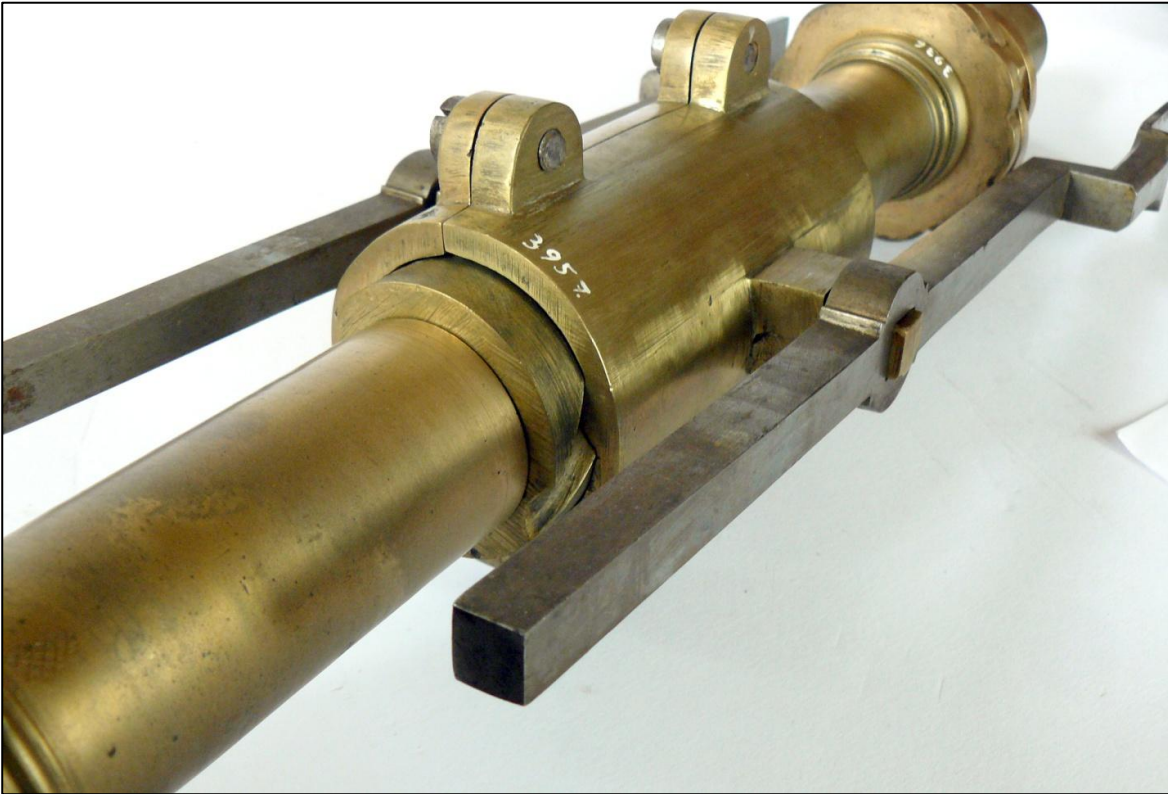

Fig. 30: Spindel med spiralelement nr. 3957, metalarme nr. 3958:1/2

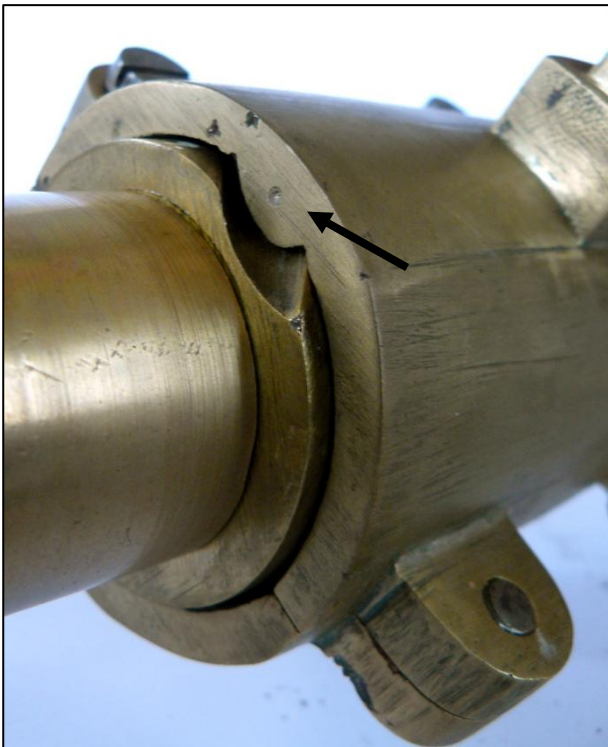

Fig. 31: Spindel med spiralelement nr. 3957 (detalje)
Spiralelementet med positiv/negativ spiral.
Punktmarkering sikrer korrekt montering af delene (se pil).

Fig. 32: Træroset nr. 4039, pockenholz
Træroset til passigbevægelsens tvangsstyring.

Fig. 33: Træroset nr. 4039, pockenholz
På bagsiden af trærosetten ses markeringer, som viser placeringen på akseln: "A", "1" og "•" (se pil).

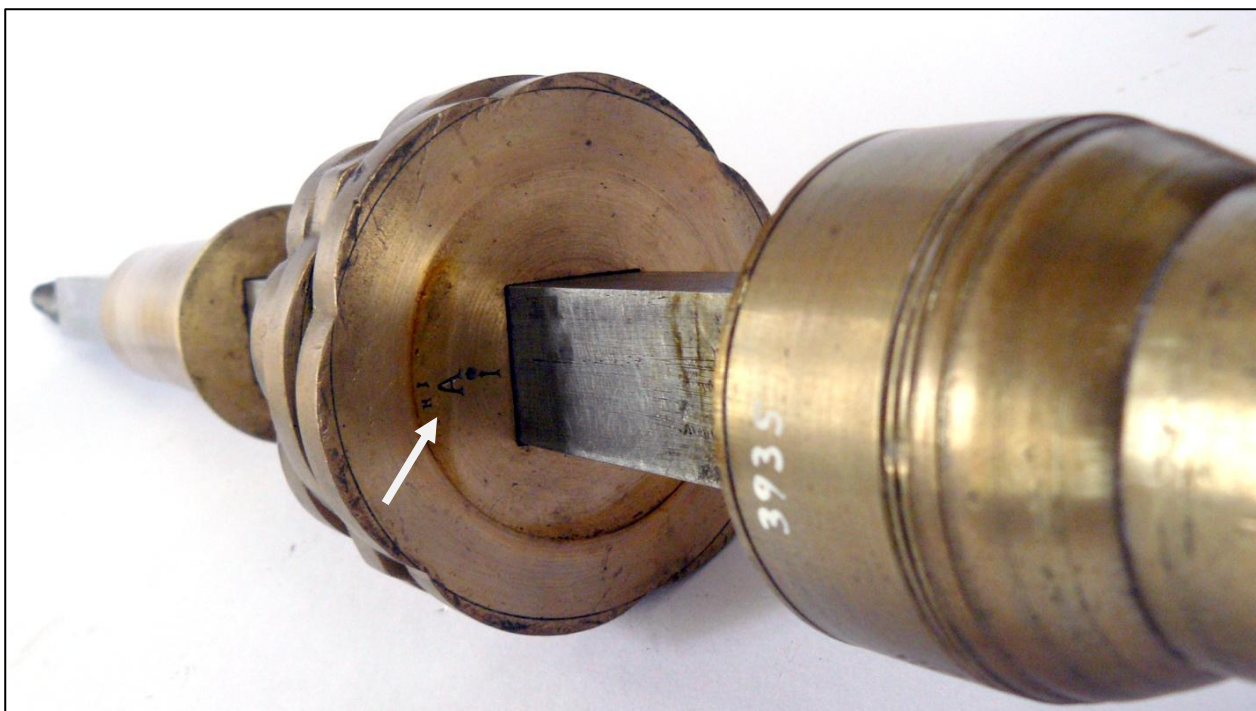

Fig. 34: Aksel nr. 3935 med påmonterede markerede rosetter
Messingrosetten viser indridsninger fra ophavsmandens konstruering af mønstret. Stemplerne "A", "1" og "•" (se pil) beskriver rosettens forbindelse til drejebænken samt placering i forhold til mønsterlægning og position på akslen.

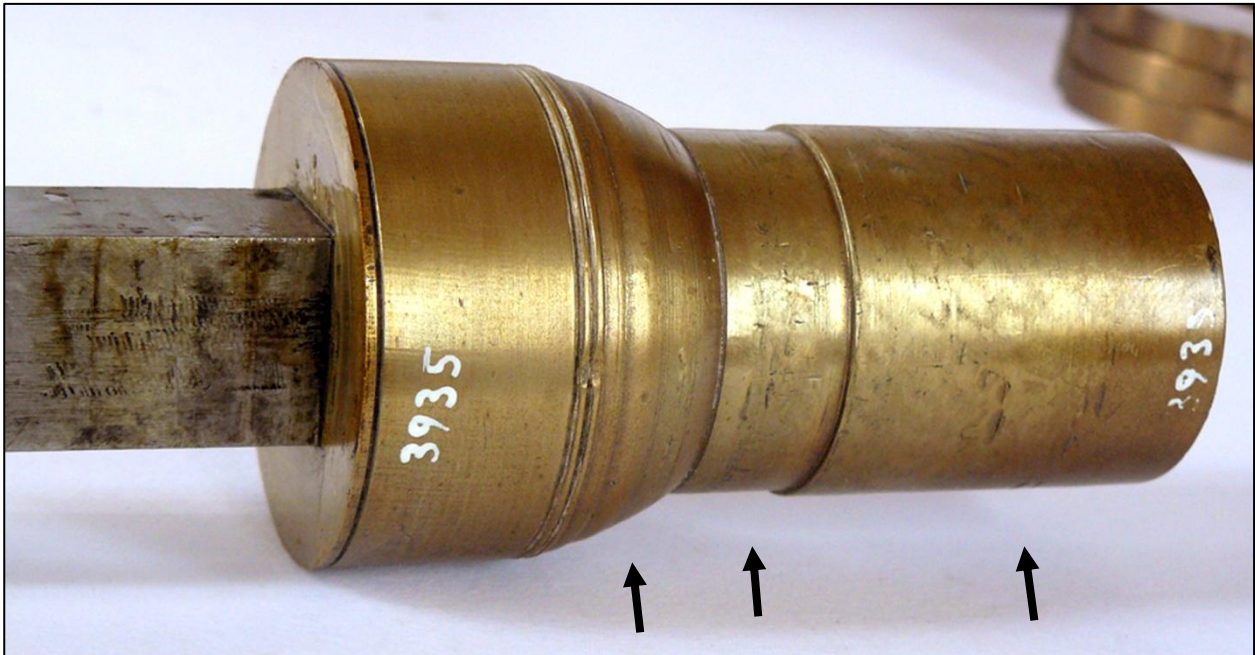

Fig. 35: Aksel nr. 3935 med spindelhoved

Spindelhovedet har forskellige positioner i brillen ved udførelse af de forskellige drejetechnikker. Pilenes position (fra venstre til højre) viser spindelens position til rosetdrejning, enkel frihåndsdrejning og passigdrejning. Lidt slitagespor kan konstateres.

Fig. 36: Spindelhoved nr. 3935 med indvendig gevind (monteret i spindelbrille)

Spindelhoved udformet som fatning med indvendig gevind til enkelt og problemløs montering af ønsket patron eller drejeemne.

Fig. 37: Remskive (tapskive) nr. 3935 i masurbirk
 Remskiven er udformet til anvendelse af runde- eller kileformede remme. Masurbirkens tætte og uregelmæssige vækst giver remskiven styrke i alle retninger.

Fig. 38: Remskive (tapskive) nr. 3935 i masurbirk

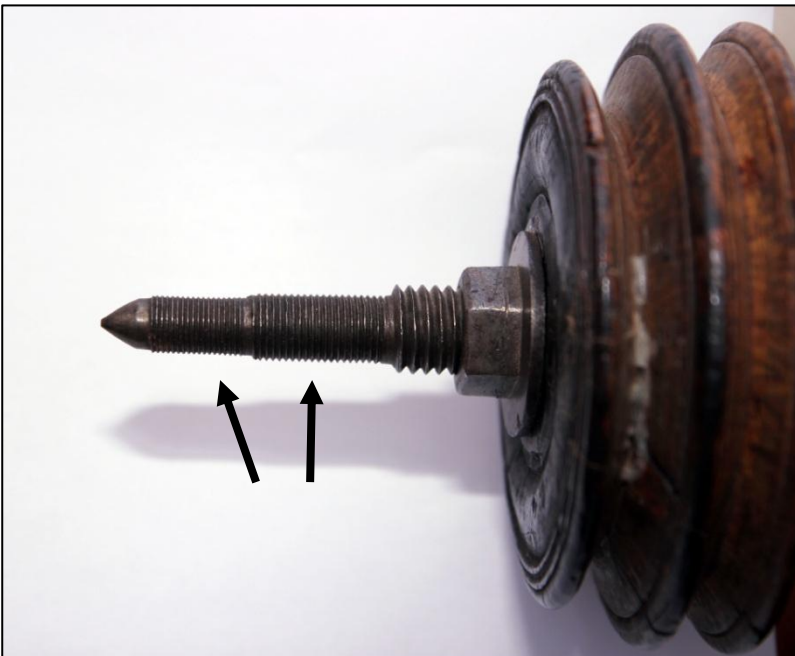

Fig. 39: Aksel nr. 3935 med møtrik, remskive (tapeskive) nr. 3935 i masurbirk
 I akslens ender er to forskellige gevindstørrelser til gevindskæring (se pile).

5 Spindeldok nr. 3952

Fig. 40: Spindeldok nr. 3952

Denne spindeldok fremviser rigt graveret og punslet ornamentik med indskriften "EPS" og "1673", tilhørende Gabriel Oxenstierna fra Rosenberg Slot. Opbygningen ligner de tidligere beskrevne modeller.

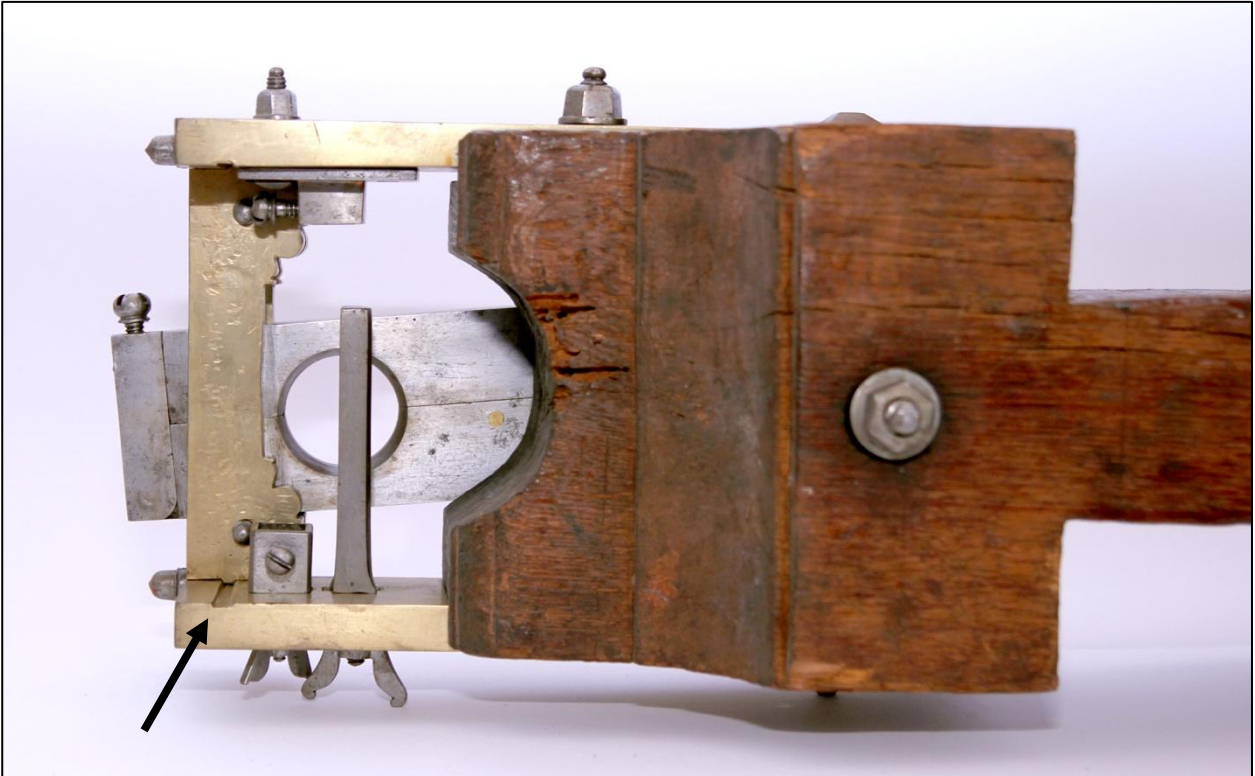

Fig. 41: Spindeldok nr. 3952

Spindeldokken bagfra. Her ses den gennemgående bolt, der holder brillen på plads. En lille styrenot sikrer rigelens korrekte position for at kunne styre brillen.

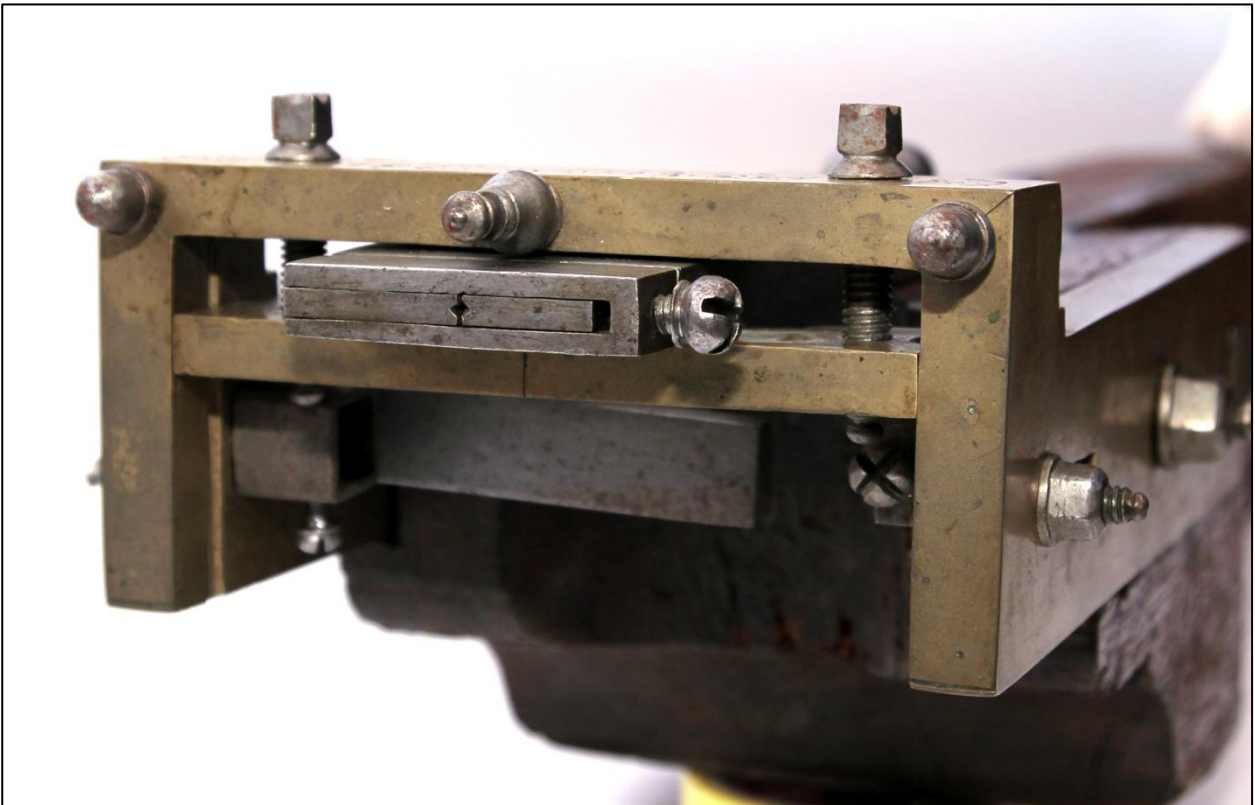

Fig. 42: Spindeldok nr. 3952, set ovenfra

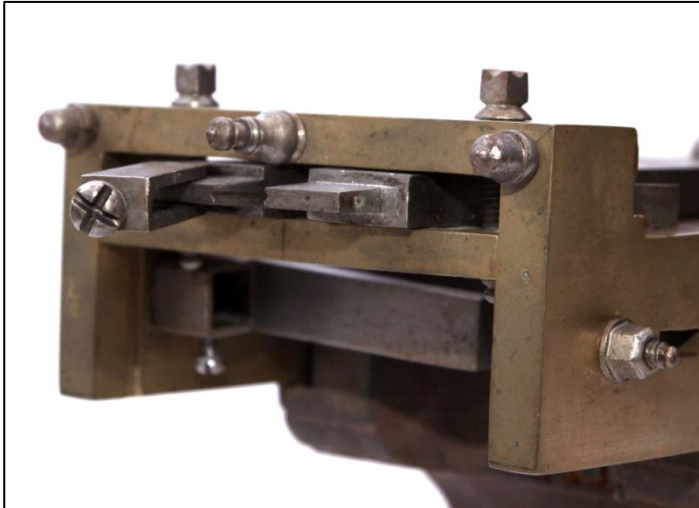

Fig. 43: Spindeldok nr. 3952 med åben spindelbrille

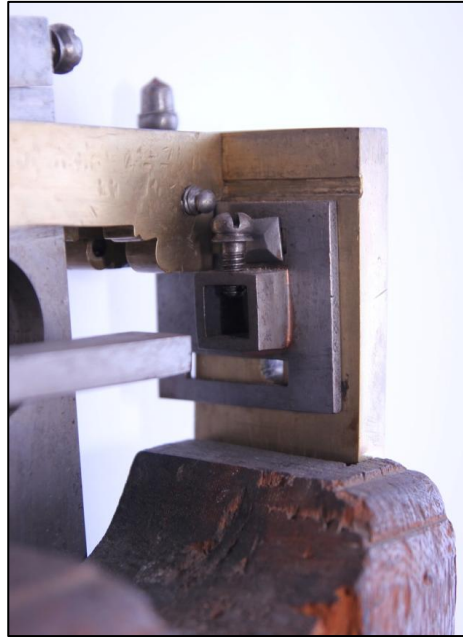

Fig. 44: Spindeldok nr. 3952 med holder til aftasteren (detalje)

Fig. 45: Spindeldok nr. 3952 set fra siden

Fig. 46: Spindeldok nr. 3952, set fra siden

6 Spindeldok udført i træ

Fig. 47: Spindeldok nr. ? i træ (mange brugsspor, tilhører et andet drejbænkssystem)

I drejekammeret indgår også denne model af en spindeldok. Bortset fra bolten, som holder brillen på plads, er dokken opbygget i træ. På grund af den billigere forarbejdning kan udelukkes en direkte sammenhæng med ornamentdrejbænke. Genstanden viser med sine brugsspor dog tegn på flittig anvendelse.

7 Pinoldok:

Fig. 48: Pinoldok nr. 3924

Fig. 49: Pinoldok nr. 3924
Pinoldok med en højdejusterbar pinol.

8 Bagerste spindeldok

Fig. 50: Bagerste spindeldok nr. 3944

Denne bagerste spindeldok vises i drejekammeret sammen med Nils Brahes ornamentdrejbænk. Et sikkert tilhørsforhold for denne drejbænk kan ikke gives. Dokken mangler metalbeslag og har en senere tilkommet udskiftning på forsiden (se fig. 24).

Fig. 51: Bagerste spindeldok nr. 3944

Fig. 52: Bagerste spindeldok nr. 3944

9 Bagerste spindeldok (stativ)

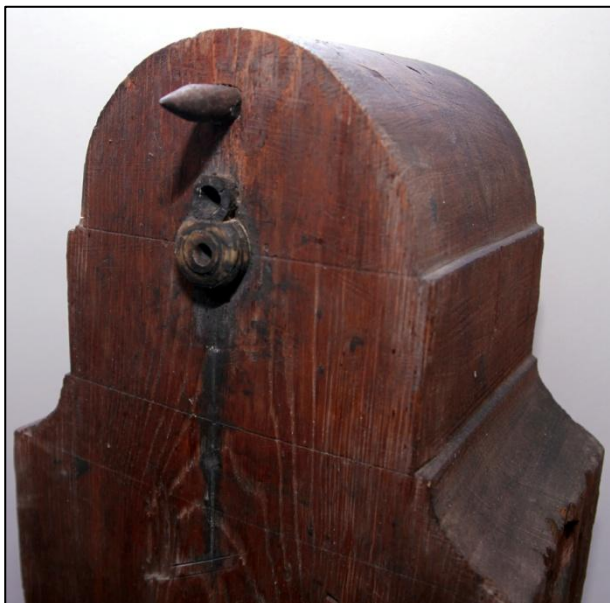

Fig. 53: Bagerste spindeldok (stativ) nr. ?

Denne bagerste spindeldok indgår som forlænget stolpe i et stativ. Placeret i drejekammeret. Dokken har samme opbygning som hos Carl Gustaf Wrangels ornamentdrejebænk. Spindelhøjden kan varieres i tre forskellige højder. Der vises (øverst) en pinlformet metalspids, en konisk metalfatning samt en konisk benfatning til at holde spindelen.

Fig. 54: Bagerste spindeldok (stativ) nr. ?

Fatning til spindelen viser brugsspor efter anvendelse af fedtstoffer.

10 Spindler, diverse tilbehør til spindler

Fig. 55: Spindler (nedefra): nr. 7537, nr. 3927, nr. 3948

Forskellige spindler som indgår i drejekammerets samling. Nederste afbildede jernspindel adskiller sig i udformningen og har kun været beregnet til enkelte drejeteknikker.

Fig. 56: Spindelhoved nr. 3948 med rosetter og gevindelement

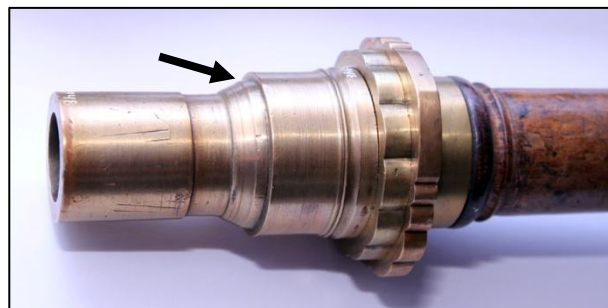

Fig. 57: Spindelhoved nr. 3927 med rosetter
Spindelhals med slidtagespor, anvendt til rosetdrejningen

Fig. 58: Spindelhoved nr. 7537, enkel jernmodel
(tilhører et andet drejbænkssystem)

Fig. 59: Aksel med møtrik, remskive nr. 3948

Akslen har et gevind i enden til tvangsstyring ved fremstilling af gevind. Det andet gevind er beregnet til sekskantmøtrikken, som spænder spindelementerne på akslen.

Fig. 60: Aksel med tilhørende spindelement

Spindelementerne er markeret i forhold til deres position på akslen (se pile).

Fig. 61: Spindel nr. 3953, spindelement nr. 3954, remskive nr. 3953

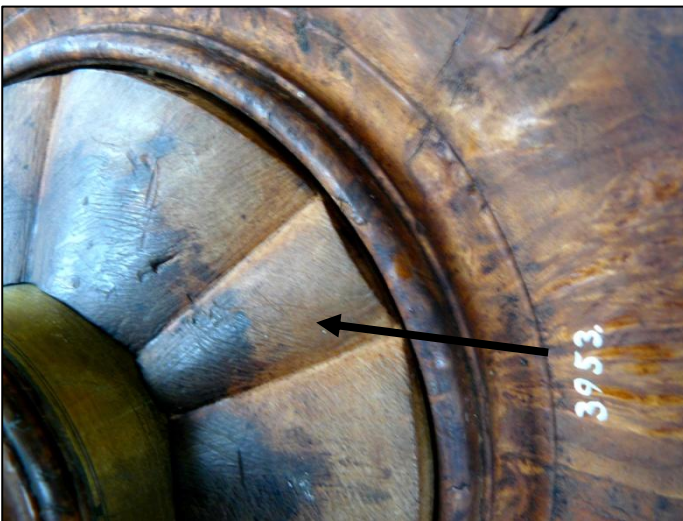

Fig. 62: Remskive nr. 3953, træroset nr. ?

Trærosetten fremviser tydelige raspspor, som stammer fra fremstillingen. Der ses ingen slitage eller brugsspor fra aftasteren under passigdrejningen.

Fig. 63: Remskive nr. 3953, spindel nr. 3953, spindelement nr. 3954

Fig. 64: Spindelement (med fire forskellige gevindstørrelser) nr. 3929, spindelement (spiral) nr. 3928
 Der kan ikke tilknyttes nogen form for aftaster til gevindskæringen eller til spiralelementerne (bortset fra spiralanordningen, som indgår i Nils Brahes drejebænk).

Fig. 65: Spindelementer, nr. 2927 (enkelt), nr. 2928 (spiral), nr. 2929 (gevind)

Fig. 66: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930
Løse spindelementer. Spiralelementerne kan ikke tilknyttes en aftaster eller bøsning (contra-del).

Fig. 67: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930

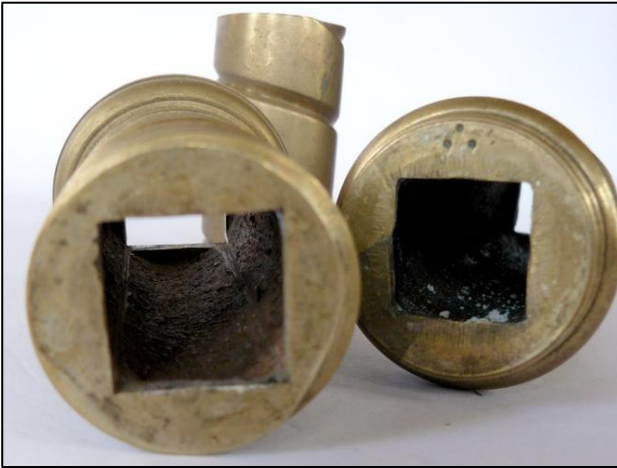

Fig. 68: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930
Spindelementerne er støbt, messinglegering.
Markeringer i form af prikker viser placeringen på akslen.

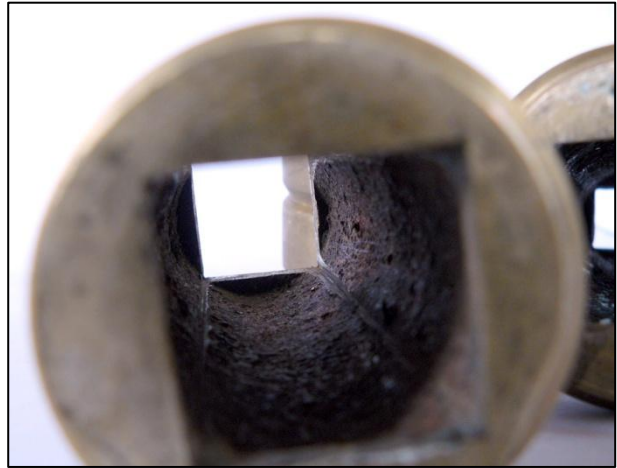

Fig. 69: Spindelementer nr. 3931, nr. 3937, nr. 3930
Støbt messinglegering.

11 Trærosetter

Fig. 70: Rosetter (f.v.) i pockenholz nr. 4041, nr. 4042, nr. 4043, lyst træ nr.?
Trærosetter udført i hårdt med tætte årringe, anvendes til passigdrejningen.

Fig. 71: Roset i pockenholz nr. 4041
Træroset til passigdrejning, tilhører Nils Brahes drejebænk, markeringer som viser placeringen på akslen: "A", "1" og "•" (se pil).

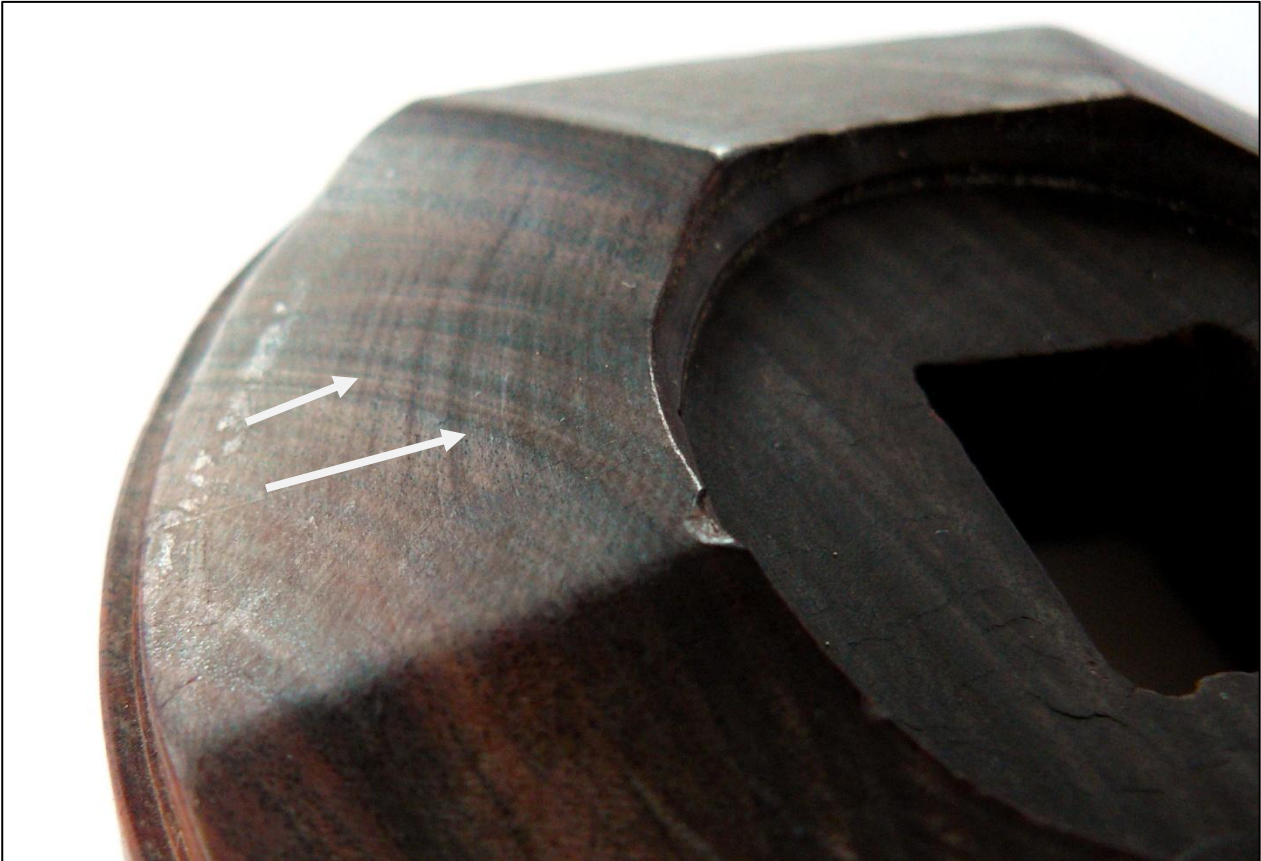

Fig. 72: Roset i pockenholz nr. 4041, detalje
Træroset som tilhører Nils Brahes drejebænk med brugsspor (se pile).

Fig. 73: Roset i taks nr. 4058
Træroset med tydelige værktøjsspor fra rasp. Ingen brugsspor eller synlig slitage.

Fig. 74: Roset i taks, nr. 4058

Fig. 75: Roset i taks, nr. 4058

Fig. 76: Træroset i frugttræ nr. ? sekskantet midterhul
Denne træroset adskiller sig ved sit sekskantede midterhul.

Fig. 77: Træroset i frugttræ nr. ? Bagsiden med stempel

Fig. 78: Træroset nr. 4037, med benindlæg
Trærosetten viser en rosetudforming med benindlæg til rosetdrejning samtidig med, at den kan anvendes til passigdrejningen med forskydningsprofilen, som befinder sig på toppen af rosetten.

12 Metalrosetter

Fig. 79: Metalrosetter

Nogle af messingrosetterne indgår som løst inventar i drejekammeret. Andre rosetter er monteret på forskellige spindler. Rosetterne har bogstavmarkeringer, som ordner dem i grupper, for at sikre den rigtige mønsterkombination på spindelen. Prikmarkeringer angiver positionering på akslen. Markeringerne dokumenteres i specialets separate bind: "Bind II: Opmålingsdokumentation Drejekammer Skokloster Slot".

Fig. 80: Metalrosetter nr. 4015, nr. 4016, nr. 4014, nr. 4020, nr. 4018, nr. 4019

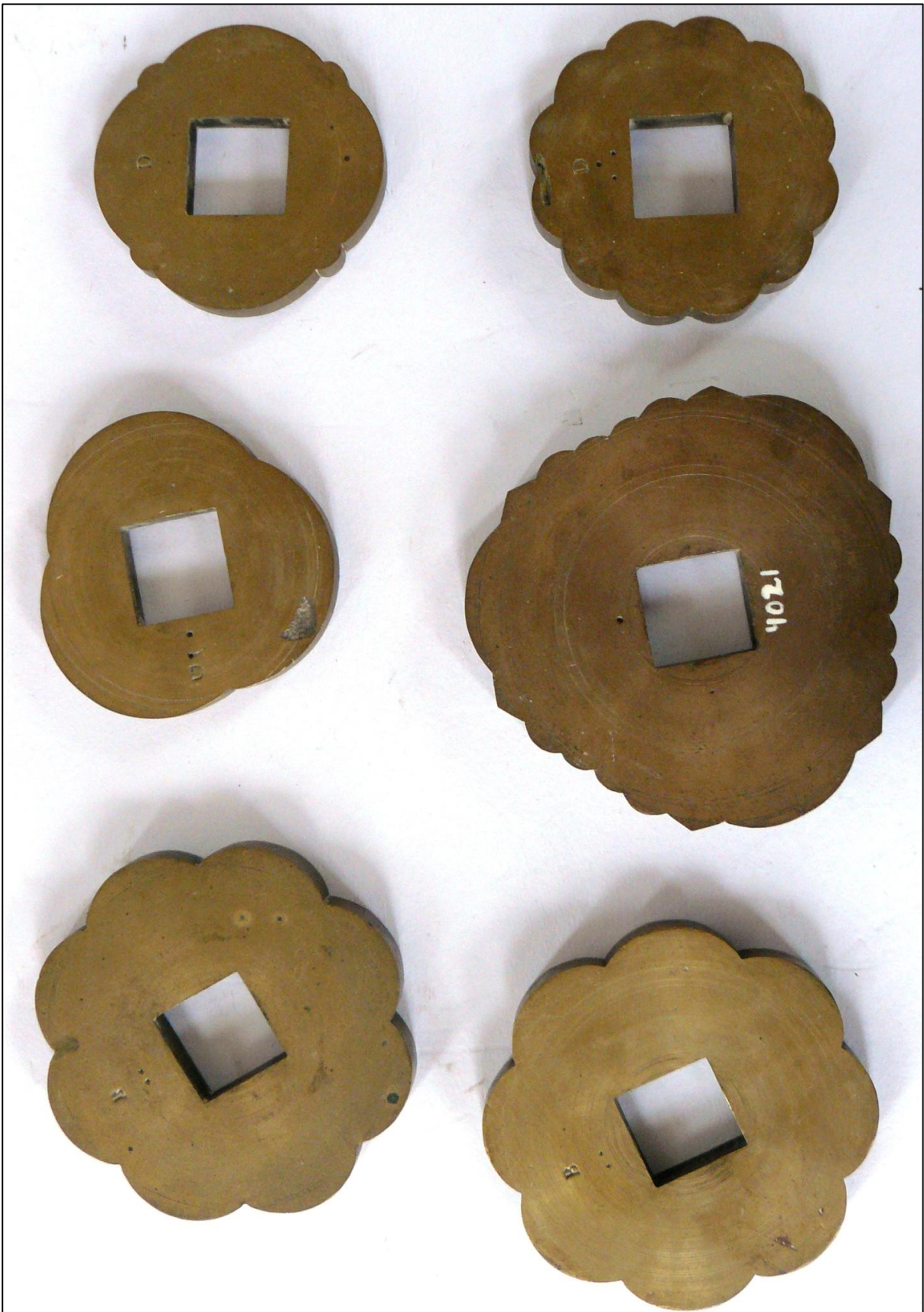

Fig. 81: Metalrosetter nr. 4024, nr. 4022, nr. 4023, nr. 4021, nr. 4013, nr. 4012

Fig. 82: Metalrosetter nr. 4027, nr. 4032, nr. 4037, nr. 4038, nr. 4031, nr. 4026

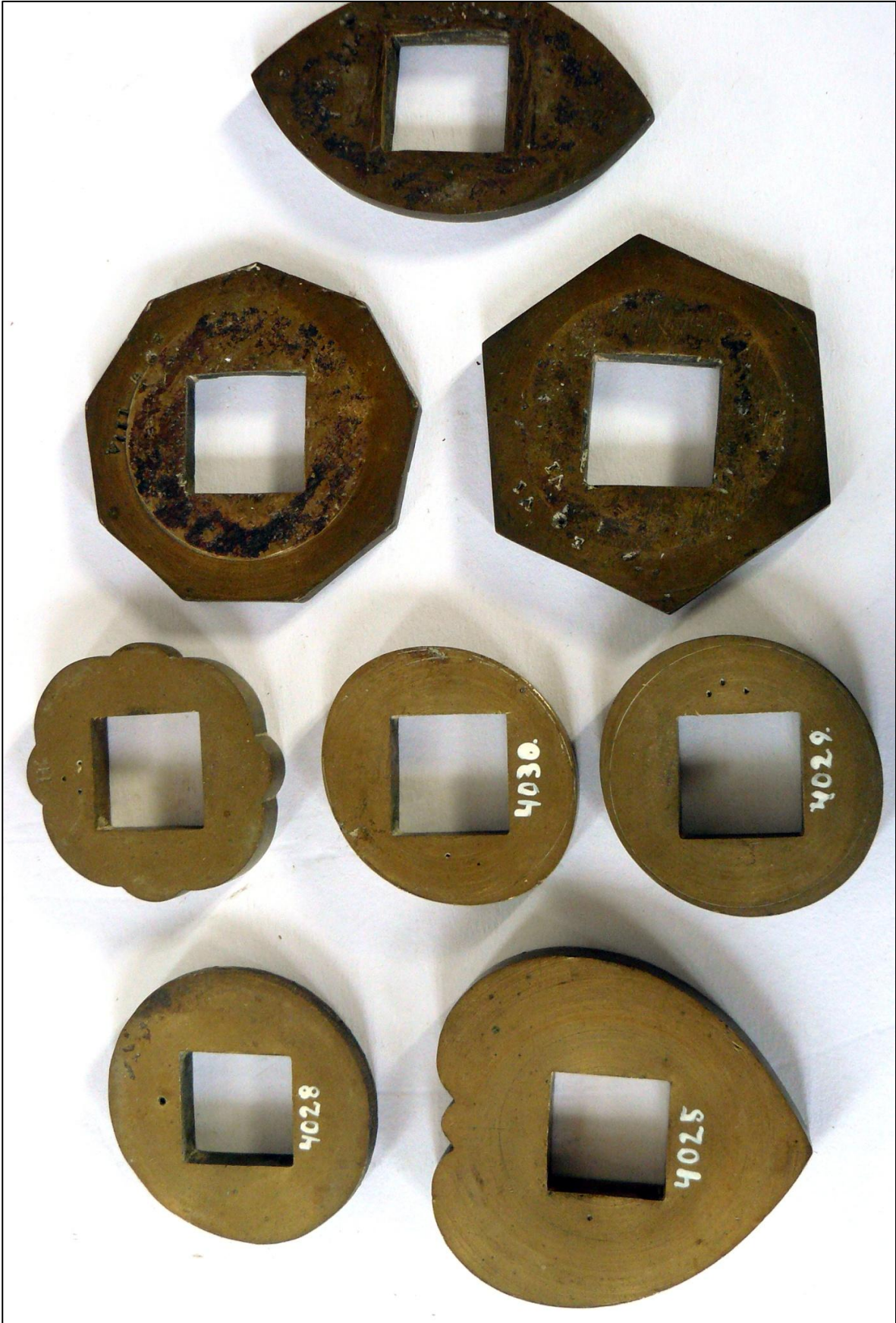

Fig. 83: Metalrosetter nr. 4036, nr. 4035, nr. 4034, nr. 4033, nr. 4030, nr. 4029, nr. 4028, nr. 4025

Fig. 84: Metalrosetter: kompatible sæt til mønsterlægning, nr.4012/4013; nr.4021/4023; nr.4022/4024

Rosetternes gennemgående grundform udlægges med forskellige profileringer som overføres til drejemønt. Dette skaber forskellige mønstre ved samtidig at bibeholde samme grund. Som eksempel kan nævnes rosetter til rosetdrejede pilefletmønstre (se pil).

Fig. 85: Metalroset nr. 3932, med konstruktionsmarkeringer
Messingrosetten viser indridsninger fra ophavsmandens konstruering af mønstret, samt forskellige stempler og prikmarkeringer.

Fig. 86: Metalrosetter nr. 4021, nr. 4017 (detalje), med konstruktionsmarkeringer
Messingrosetter viser indridsninger fra ophavsmandens konstruering af mønstret.

Fig. 87: Metalrosetter nr. 3934, nr. 3933; sæt til "pilefletmønster"
Messingrosetterne er markeret som sæt "1" og "2" (se pile).

Fig. 88: Metalrosetter nr. 3933/3934; sæt til "pilefletmønster"

Fig. 89: Metalrosetter nr.4033/4029; sæt
Sæt af messingrosetter til superellipseformede mønsterkombinationer.

Fig. 90: Metalrosetter, sæt
Sæt af messingrosetter til mønsterkombinationer (flere kombinationsmuligheder).

Fig. 91: Metalrosetter nr. 4018, nr. 4015, detalje: ridsespor efter konstruering af mønstre
Messingrosetter viser indridsninger fra ophavsmandens konstruering af mønstret.

13 Anlæg nr. 3943

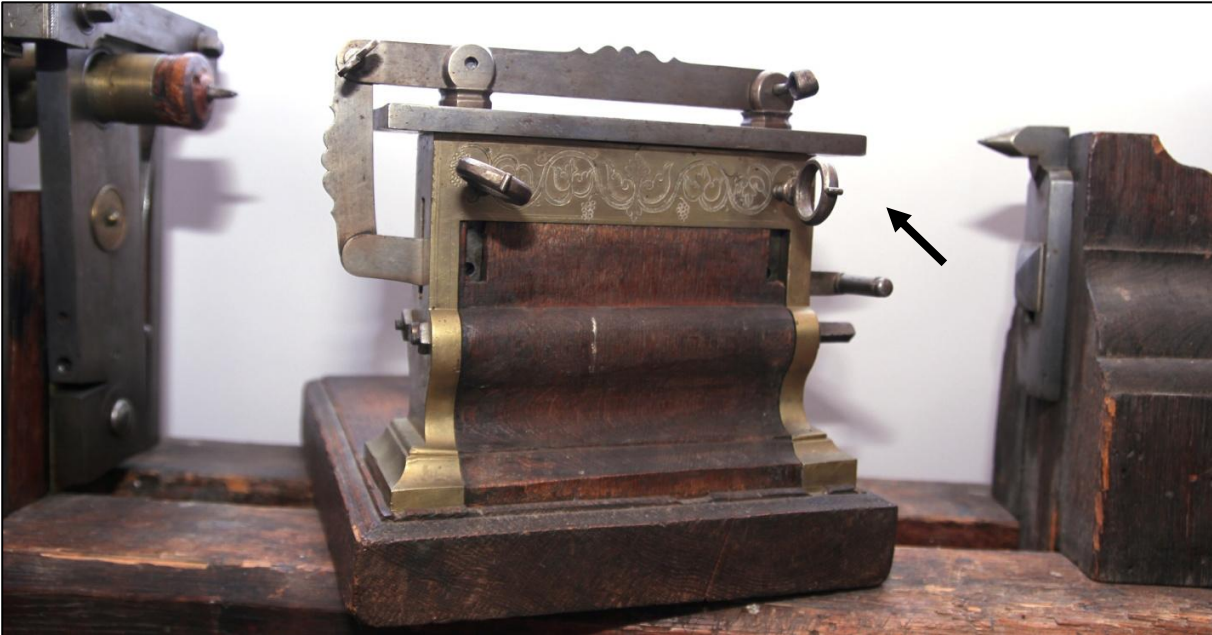

Fig. 92: Anlæg nr. 3943 på stativet (placering: drejbænk Carl Gustaf Wrangel)

Anlæg til fiksering af drejestålet under ornament-drejningen. Det kan tilskrives enten Wrangels eller Brahes drejbænk. Toppladen (se pil) kan højdejusteres. Drejernet fikseres under ornamentdrejningen med bøjljen monteret på toppen af anlægget. Selve anlægget er graveret med ornamentik.

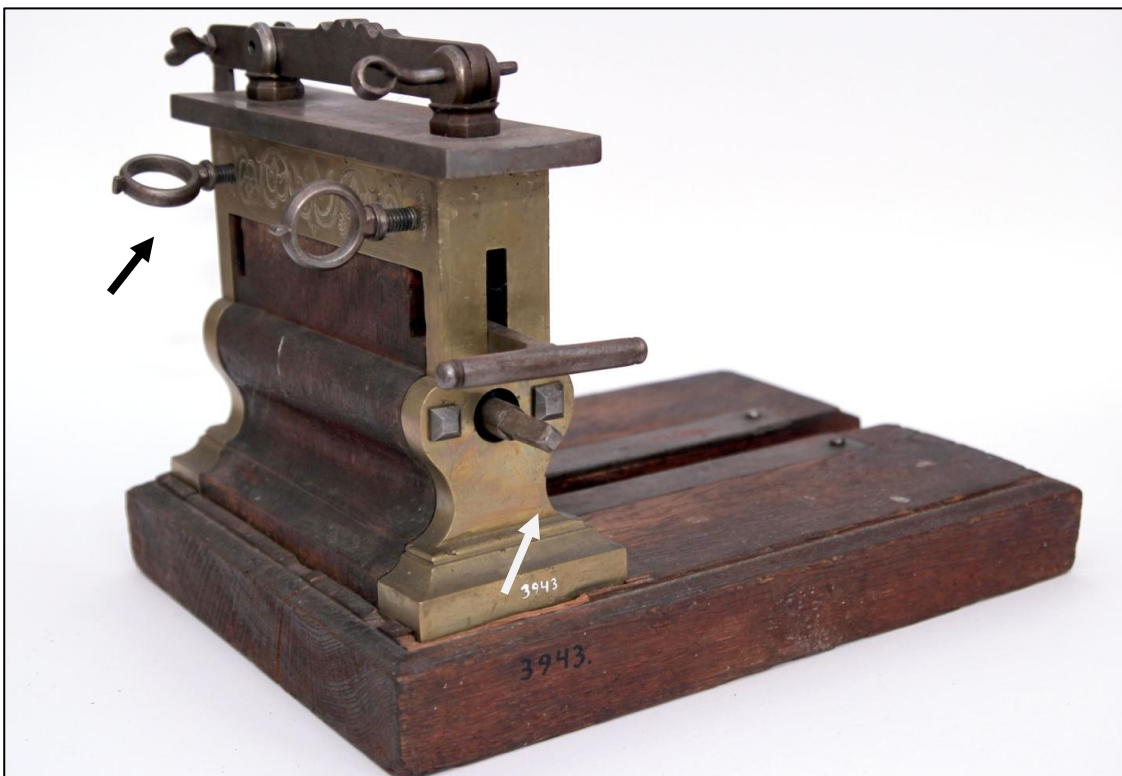

Fig. 93: Anlæg nr. 3943 med mekanisk højdejustering

Ved drejningen kan en firkantet tap (se pil) på siden af anlægget højdejusteres. Firkantnøgle nr. 3999 indgår i drejekammerets samling. Med ringskruerne i fronten fikseres højdepositionen (se pil).

Fig. 94: Anlæg nr.3943

Fig. 95: Anlæg nr. 3943

Fig. 96: Anlæg nr. 3943

Håndtaget (se sort pil) på siden af anlægget styrer spændbøjlen på toppen. Bøjleanordningen kan monteres spejlvendt. I et gennemgående hul (se hvid pil) mangler en lille stift for at kunne aktivere løftestangseffekten.

Fig. 97: Anlæg nr. 3943

Fig. 98: Anlæg (detalje) nr. 3943, firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering
 Firkantnøglen er formet som et håndsving/krumtap for let og nem betjening.

Fig. 99: Anlæg (detalje) nr. 3943, firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering

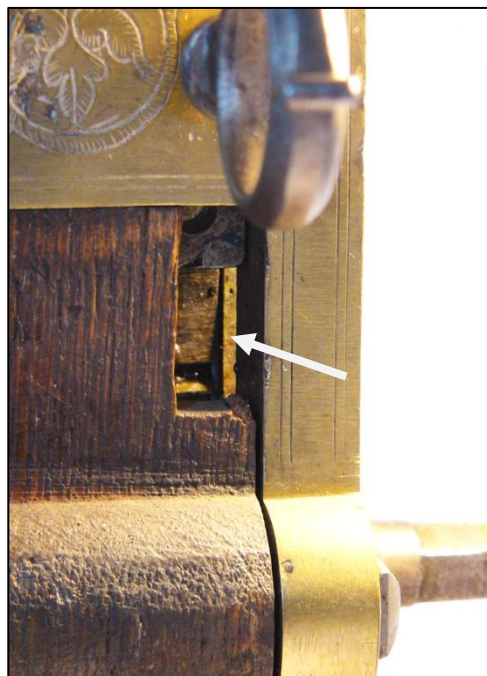
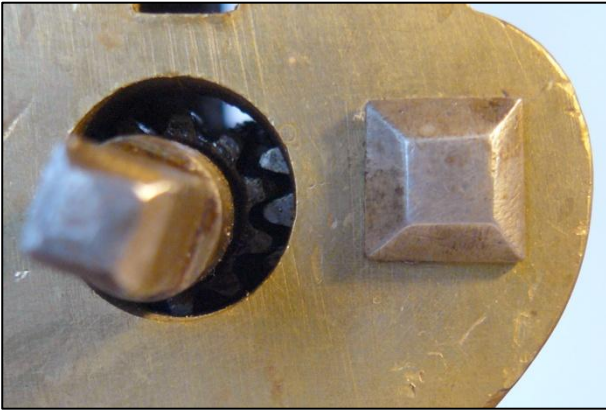

Fig. 100: Anlæg nr. 3943, detalje
 Indvendig mekanisme til højdejustering (se pil)

**Fig. 101: Anlæg nr. 3943, detalje, indvendig tandhjul-/
tandstangsmekanisme til højdejustering**
Anordningen dokumenteres i specialets separate bind:
"Bind II: Opmålingsdokumentation Drejekammer
Skokloster Slot".

Fig. 102: Anlæg nr. 3943, detalje, fikseringsskrue

Fig. 103: Firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering

Fig. 104: Firkantnøgle nr. 3999 til højdejustering

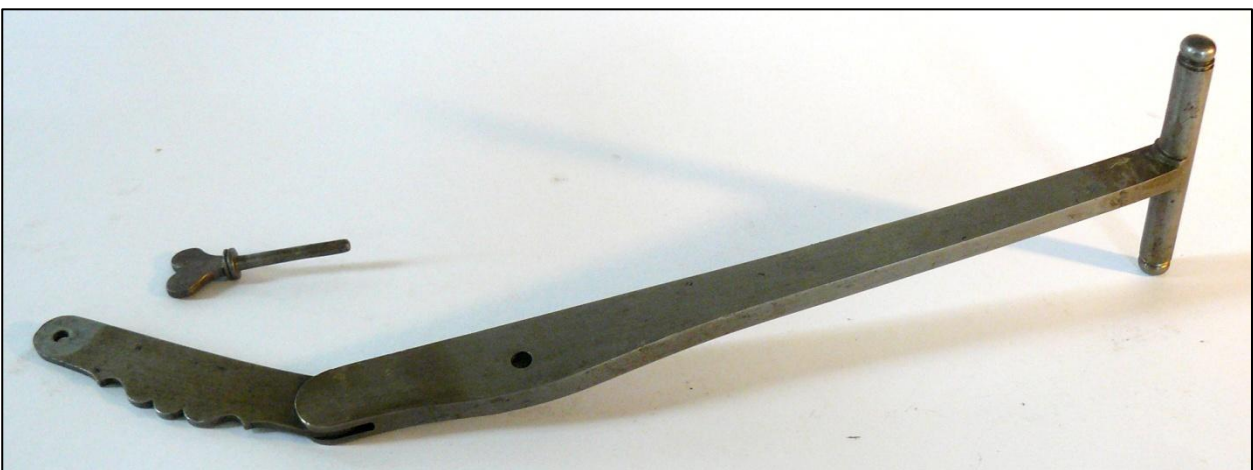

Fig. 105: Anlæg nr. 3943, metalarm (detalje) til fastspænding af drejestålet nr. 3943
Afmonteret spændbøjle.

14 Spændskrue til anlæg

Fig. 106: Spændskrue (anlæg) nr. 7574, med trækloids, møtrik

Spændskruen til anlægget sidder mellem stativets vanger, hvor den holder anlægget i den ønskede position. Spændskruen kan betjenes oppefra med en firkantnøgle eller med sekskantsmøtrikken i bunden.

Fig. 107: Spændskrue (anlæg) nr. 7574, med trækloids, møtrik

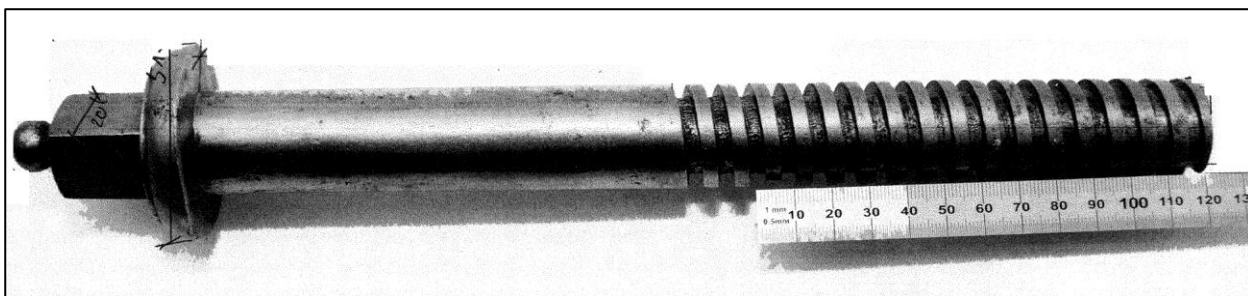

Fig. 108: Spændskrue (anlæg) nr. 7575

Denne spændskrue er udført med et kraftig og fint udarbejdet metalgevind.

15 Anlæg nr. 3946

Fig. 109: Anlæg nr. 3946 med kile til højdejustering

Anlægget er beregnet til anvendelse under frihåndsdrejning. En kile kan løfte anlæggets top jævnt. Skrueerne i fronten anvendes til fiksering i ønsket position.

16 Anlæg nr. 3925

Fig. 110: Anlæg nr. 3925

Anlæg til fiksering af drejestålet under ornament-drejningen. Toppladen kan højdejusteres. Drejejernet fikseres under ornamentdrejningen med bøjljen monteret på toppen af anlægget. Selve anlægget er graveret med ornamentik.

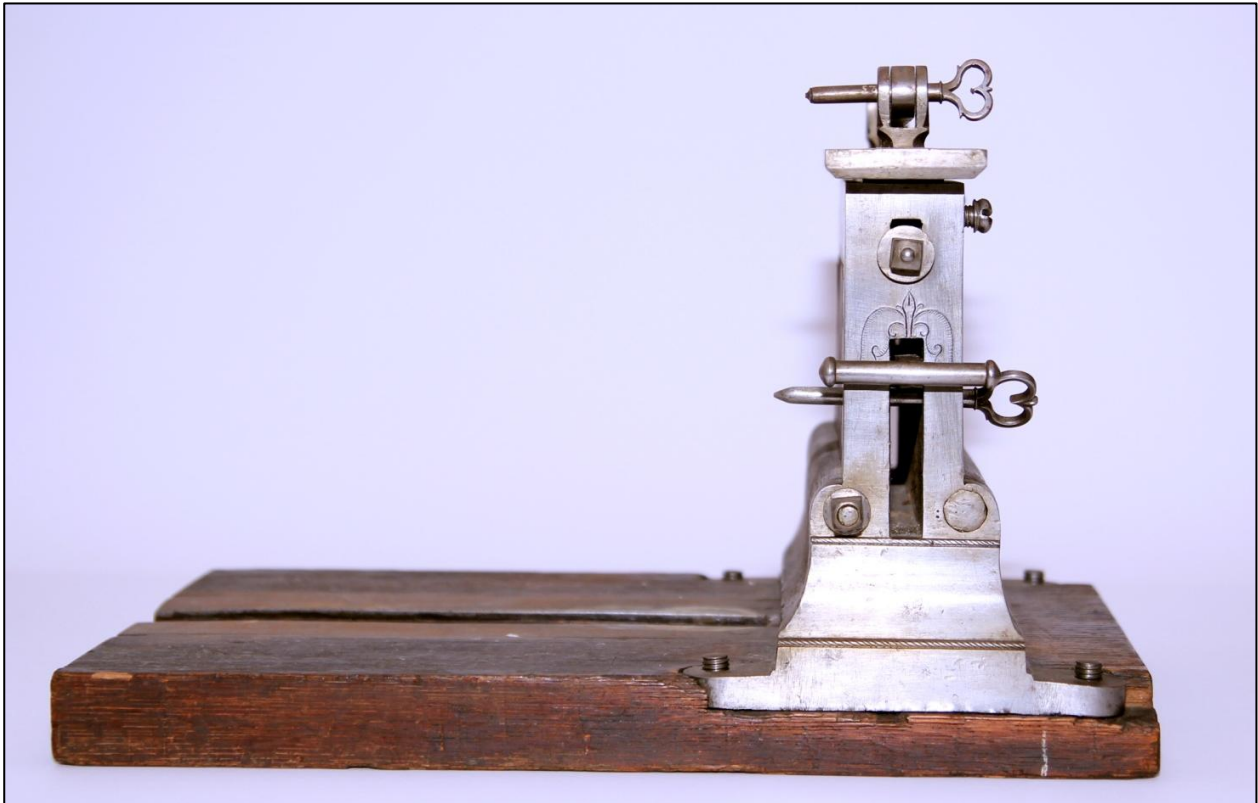

Fig. 111: Anlæg nr. 3925

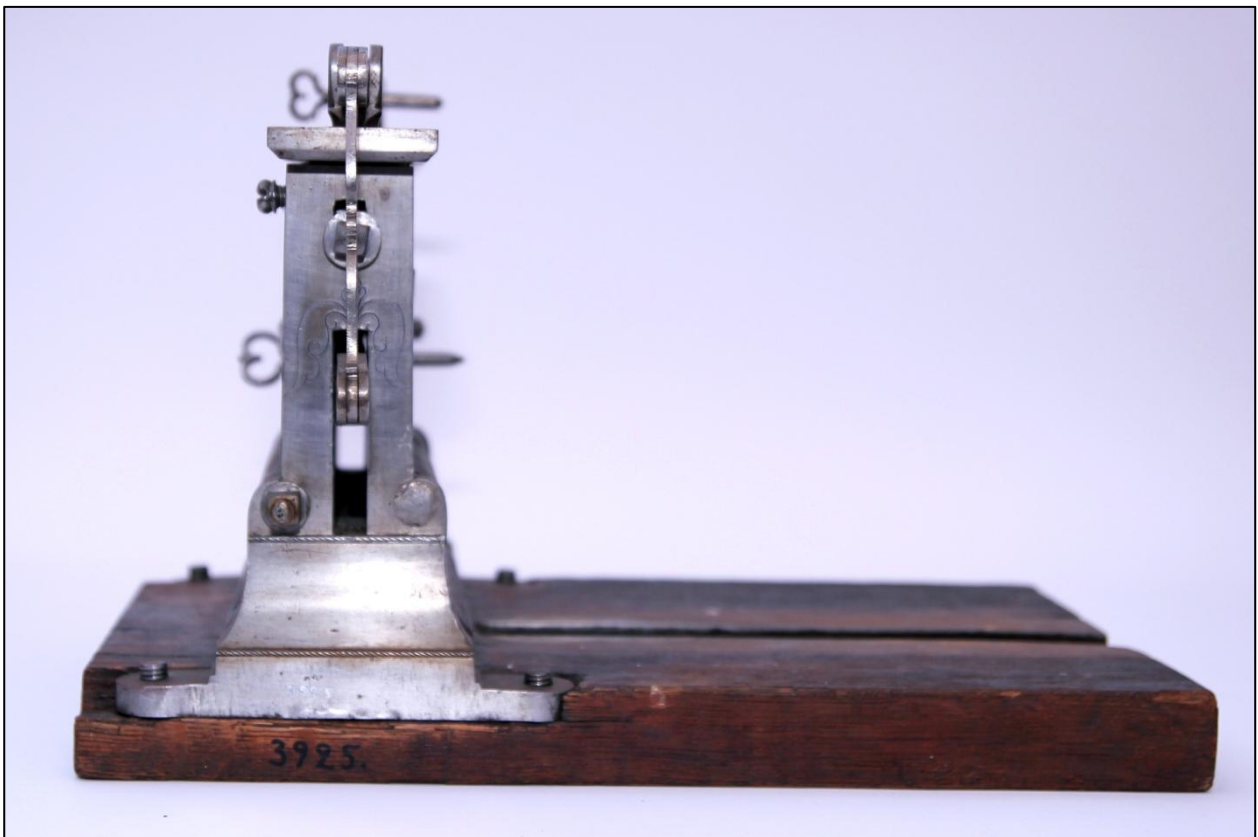

Fig. 112: Anlæg nr. 3925

Fig. 113: Anlæg nr. 3925

Fig. 114: Anlæg nr. 3925

17 Anlæg nr. 3947

Fig. 115: Anlæg nr. 3947 med kilehul til højdejustering

Anlægget er beregnet til anvendelse under frihåndsdrøjning. En kile (mangler) kan løfte anlæggets top jævnt. Skrueerne i fronten anvendes til fiksering i ønsket position.

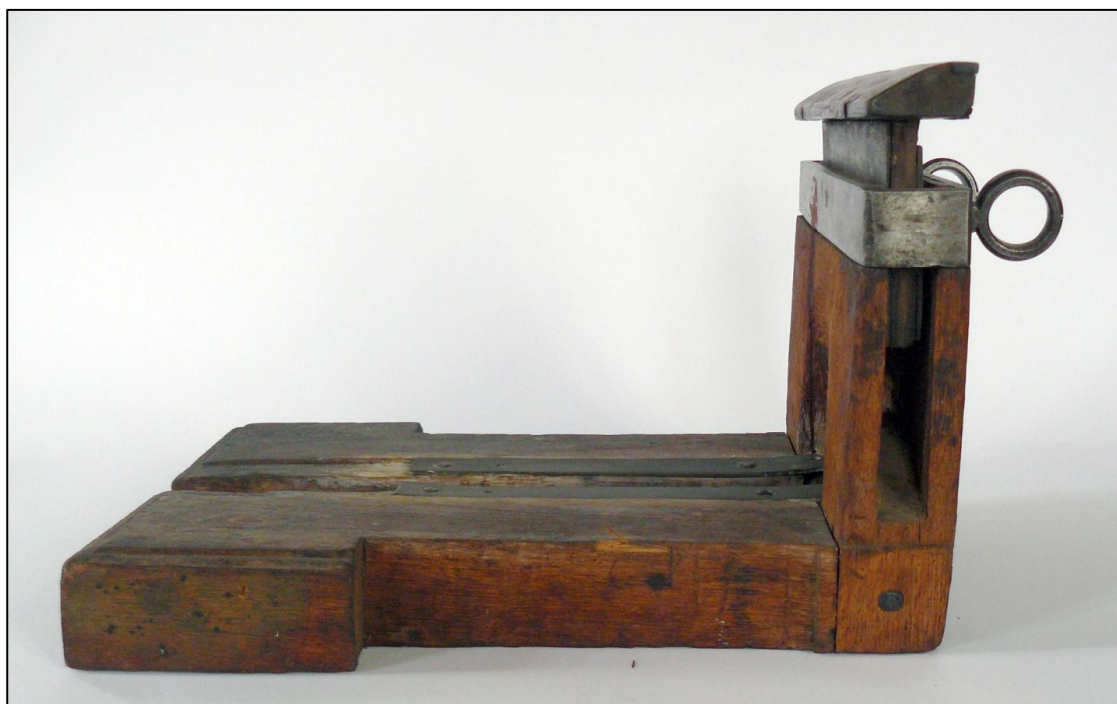

Fig. 116: Anlæg nr. 3947

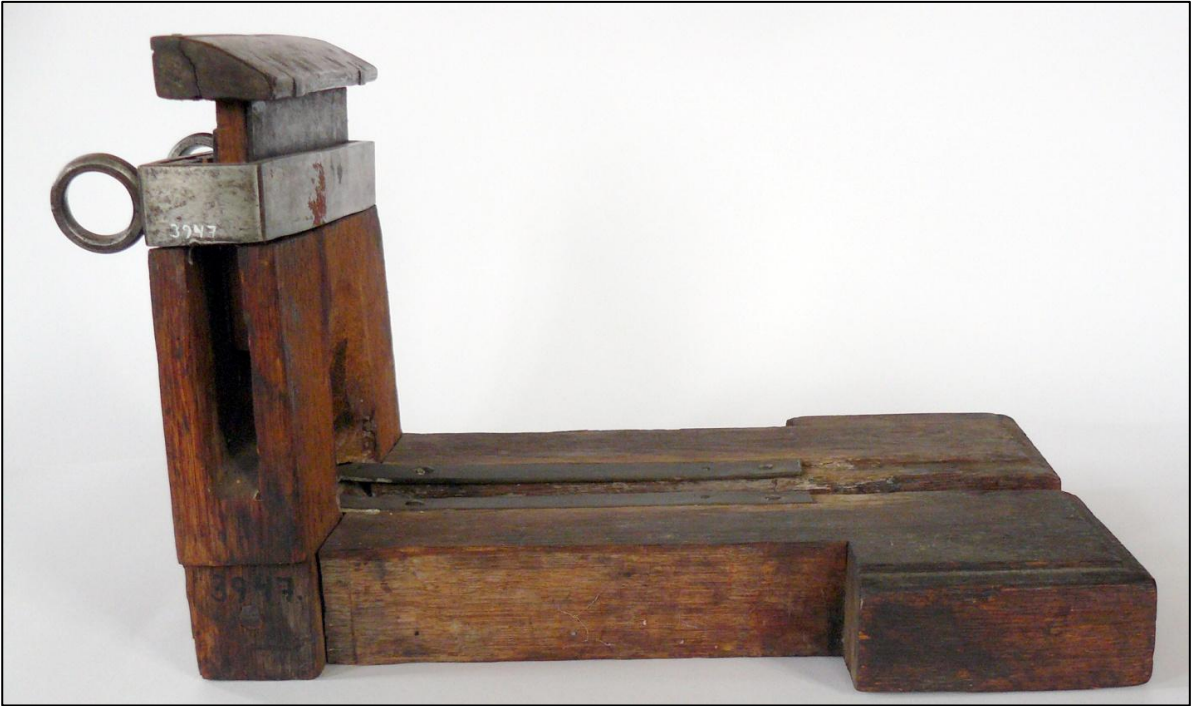

Fig. 117: Anlæg nr. 3947

Fig. 118: Anlæg nr. 3947

Fig. 119: Anlæg nr. 3947

Fig. 120: Anlæg nr. 3947, detalje med spændanordning

Fig. 121: Anlæg nr. 3947, detalje

Fig. 122: Anlæg nr. 3947 (detalje)

18 Gevindskær

Fig. 123: Gevindskær, forskellige modeller (f.v.), nr. ?, nr. 5145, nr. 5144, nr. ?, nr. 5140
Gevindskæret anvendes til at skære udvendigt gevind på tappe, skruer eller lignende.

Fig. 124: Gevindskær nr. 5140, træpatron nr. 4098 med samme gevindstørrelse
 Gevindstørrelse og -stigning af dette gevindskær kan tilskrives Nils Brahes ornamentdejbænk. Gevindet stemmer overens med patronen og passer dermed til spiralens fatning.

Fig. 125: Gevindskær nr. 5140

Fig. 126: Gevindskær nr. 5140

Fig. 127: Gevindskær nr. 5140, træpatron nr. 4098 med samme gevindstørrelse

19 Firkantnøgle/sekskantnøgle

Fig. 128: Firkantnøgle/sekskantnøgle, nr. 3994, nr. 3993, nr. 9898, nr. –

Fig. 129: Sekskantnøgle nr. –

Denne sekskantnøgle kan anvendes til både Nils Brahes og Carl Gustaf Wrangels drejebænk.

Fig. 130: Sekskantnøgle nr. -

20 Diverse tilbehør/løse dele

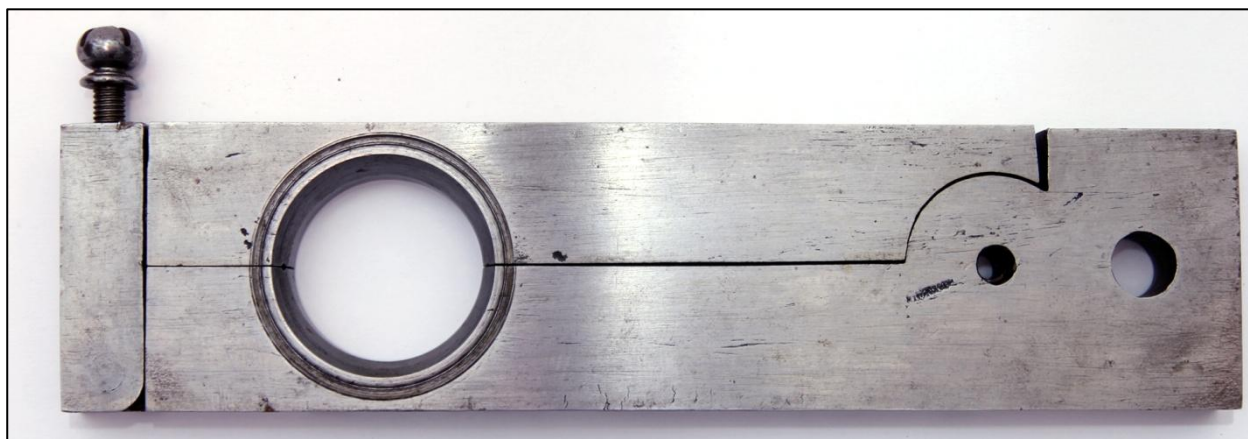

Fig. 131: Spindelbrille (tilbehør) nr. 3055

Fig. 132: Spindelbrille (tilbehør) nr. 3055

Fig. 133: Tilbehør metalarm, nr. 3983

Fig. 134: Tilbehør metalarm, nr. 3983

Fig. 135: Diverse tilbehør, nr. 3985, nr. 3986

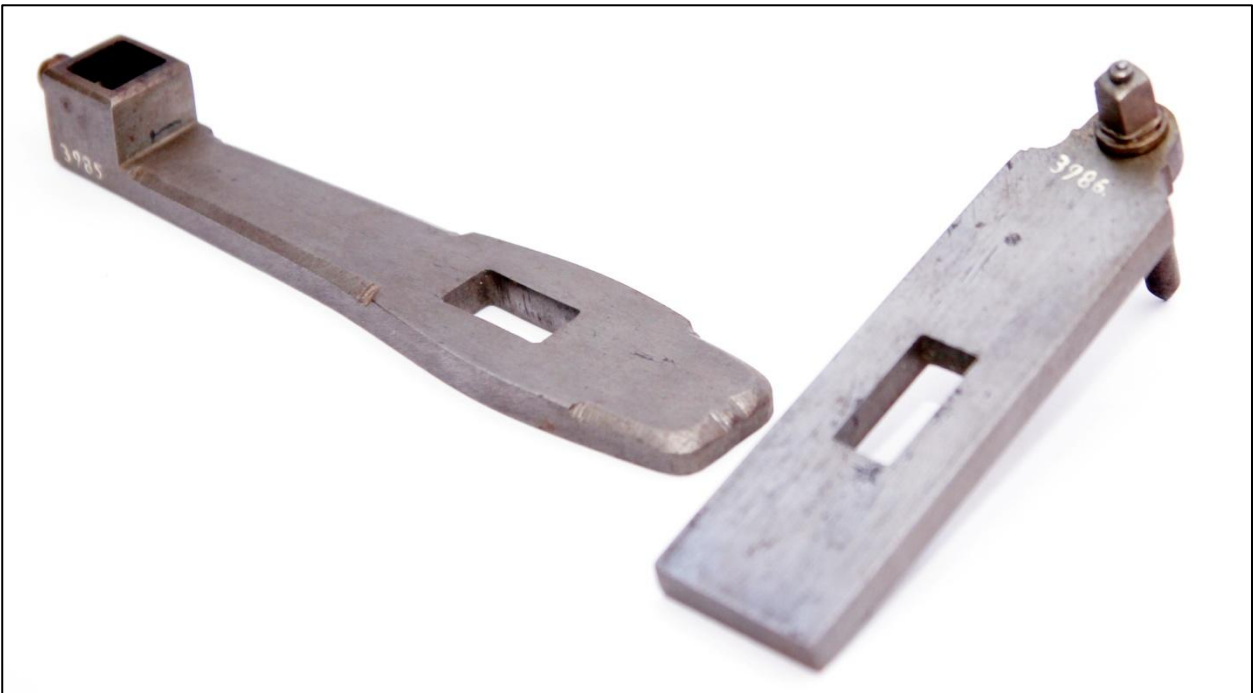

Fig. 136: Diverse tilbehør, nr. 3985, nr. 3986

Fig. 137: Diverse tilbehør, holder til benaftaster nr. 3984, fjeder nr. 3987, benaftaster nr. 4130

Fig. 138: Diverse tilbehør, holder til benaftaster nr. 3984, fjeder nr. 3987, benaftaster nr. 4130

21 Remskive/tapeskive

Fig. 139: Remskive/tapeskive nr. 4010, masurbirk

Fig. 140: Remskive/tapeskive nr. 4010, masurbirk

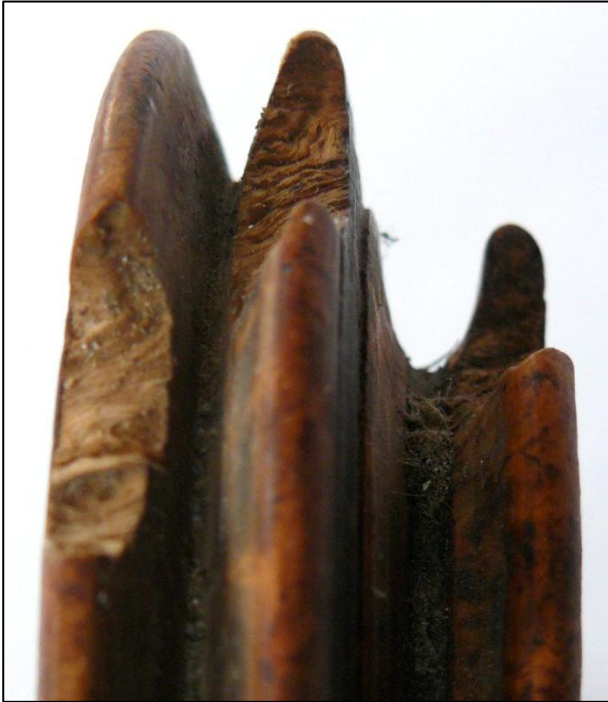

Fig. 141: Remskive nr. 4010, detalje

Fig. 142: Remskive nr. 4009, sekskantet midterhul, frugttræ

Fig. 143: Æske med diverse tilbehør til drejbænken (Carl Gustaf Wrangel)
Æsken med diverse mindre tilbehør ligger løst placeret på Carl Gustaf Wrangels drejbænk.

Fig. 144: Tilbehør, bl.a. nr. 4137, nr. 4135, nr. 4129, nr. 4136:1, nr. 4131
Mindre bendele som blev anvendt som aftastere til tvangsstyring. Delene er forskelligt udformet. Et mindre hjul viser ikke den samme grad af slitage.

Fig. 145: Tilbehør, bl.a. nr. 4137, nr. 4135, nr. 4129, nr. 4136:1, nr. 4131

Fig. 146: Beholder til fedtstof nr. 3776
Et svaneæg med låg anvendes til opbevaring af fedtstof.

Fig. 147: Beholder til fedtstof nr. 3777
Et svaneæg med låg anvendes til opbevaring af fedtstof

Fig. 148: Beholder til fedtstof nr. 3776

22 Håndværktøj

Fig. 149: Drejehjern, (udsnit af vægpanelerne i drejekammeret)

Fig. 150: Drejehjern, detalje vægpanelerne

Fig. 151: Drejehjern, (udsnit af vægpanelerne i drejekammeret)

Fig. 152: Drejehjern, detalje vægpanel

Fig. 153: Drejejern nr. ?, til skæring af indvendig og udvendig gevind

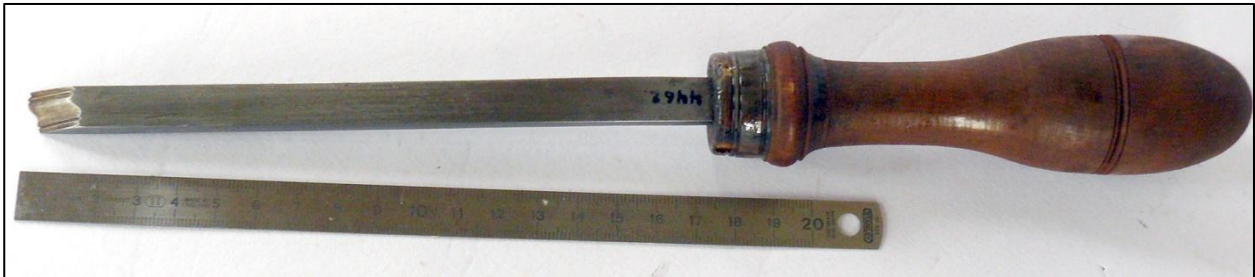

Fig. 154: Drejejern nr. 4462, til skæring af profil (profiljern)

Fig. 155: Drejejern nr. ?, detalje, til skæring af indvendig og udvendig gevind

Fig. 156: Drejejern nr. 4462, detalje, til skæring af profil (profiljern)

Fig. 157: Drejejern (oppefra ned): nr. ?, nr. 4668, nr. 4526, nr. 4964, nr. 4234, nr. 4255

Fig. 158: Rasper (oppefra ned): nr. 5126, nr. 5120, nålefiler: nr. ?, nr. 5114, nr. 5319

Fig. 159: Rasper (oppefra ned) nr. 5126, nr. 5120, detalje, håndhuggede tænder